

Π Α Ν Δ Ω Ρ Α .

15 ΑΠΡΙΛΙΟΥ, 1870.

ΤΟΜΟΣ ΚΑ΄.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 482

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΥ

(Συνέχ. Ἰδε φυλλ. 479.)

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ.

ΚΕΦ. Α΄.

Οἰκισμός.

§ 1. Καταγωγή τῶν οἰκητῶν. Ἡ Φολέγανδρος κατῳκίσθη πιθανῶς ἐπὶ τῶν ἀρχαίων χρόνων, ὅτε καὶ αἱ ἄλλαι τοῦ Αἰγαίου Πελάγους νῆσοι, ἢ αἱ μᾶλλον αὐτῇ γειτνιαζούσαι, αἰτίνας κατῳκίσθησαν, κατὰ μὲν τὸν Θουκυδίδην (Α΄. 4, 8) ὑπὸ Κερῶν καὶ Φοινίκων τὴν ἀρχὴν, εἶτα δὲ ὑπὸ Κρητῶν, ἐπὶ τοῦ Μίνωος Β΄, καὶ τελευταῖον ὑπὸ Ἑλλήνων κατὰ δὲ Διόδωρον τὸν Σικελιώτην (Ε΄. 84.) ὑπὸ Κρητῶν τὸ πρῶτον, πρὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, ὑπὸ Κερῶν τὸ δεύτερον, μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον καὶ τελευταῖον ὑπὸ Ἑλλήνων. Ποιοὶ δὲ ἦσαν κατὰ τε τὰ ἔθνη, τὴν θεσμοθεσίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν ἐν γένει οἱ ἀρχαῖοι αὐτῆς κάτοικοι, πόσοι τὸ πλῆθος, πόθεν, ποίους εἶχον πόρους τοῦ ζῆν καὶ ποῦ ἐτέλουν πολιτικῶς, ἔκτοτε μέχρι τοῦ μεσαιῶνος, εἴτι καὶ ποῖον

ἔπαθον ὑπὸ τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατευσάντων (492—480. π. Χ.), ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, τὴν γείτονα αὐτοῖς Μήλον καταστρεψάντων (431—404. π. Χ.), ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, κυριαρχῶν τῆς Ἑλλάδος ἀπάσης καταστάντων (146. π. Χ.), ὑπὸ τῶν Λατίνων κατὰ τὸν Δ΄ Σταυροφορικὸν πόλεμον, τοῦ θρόνου τῆς Ἀνατολικῆς Αὐτοκρατορίας κυριευσάντων (1204—1261. μ. Χ.), ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν καὶ τῶν Τούρκων, τῶν μὲν δίκην ἀστεροπητῶν, τῷ Αἰγαίῳ πελάγει πολλακίς ἐνοσπηφάντων, τῶν δὲ τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν ἐπὶ τέλους καταλυσάντων (1391—1423 καὶ—1617. μ. Χ.), οὐκ οἶδαμεν ἀκριβῶς, οὐδενὸς τῶν ἱστοριογράφων ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων, οὓς ἔφθημεν ἀναγνόντες, λόγον τινὰ ποιουντος περὶ αὐτῶν. Ἄλλως τε καὶ ἄλλοις δέδοται ἱστορικοῖς ἐπαγγελματικῶς ἀνδράσι καὶ οὐχ ἡμῖν, τὴν ἰδίαν περὶ τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς ἱστορίας ἀδυναμίαν αἰσθανομένοις τε καὶ μαρτυροῦσι, τὸ ἐπ' ἀκριβείας διερευνῆν καὶ ἀποκαλύπτειν τὰ τοιαῦτα ὅ,τι δ' ἡμεῖς δυνάμεθα ἐν παρόδῳ εἰπεῖν, οὐδόλωσ δισταζόντες περὶ τῆς ἀληθείας, τοῦτ' ἐστίν, ὅτι ἡ Φολέγανδρος οἰκουμένη ἦν ἐπὶ τῶν τοῦ Σόλωνος χρόνων 592—547. π. Χ.), ἄλλως γὰρ οὐκ ἂν ἐκείνος ἔλεγεν, ἐν τῷ αὐτοῦ ἐλεγείῳ, τῷ σωζομένῳ πρὸ Διογένη Λαερτίου, «Εἶν δὴ τότε ἔγω Φολε-

γάνδριος ἢ Σικινίτης» κτλ. ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, τῆς ἀστυγεύσεως αὐτῆς Μήλου κατοίκων πληθούσης, ἐπὶ τοῦ Τιβερίου Καίσαρος Ρώμης (14—37. μ. Χ.), ἄλλως γὰρ οὐκ ἂν εὐρίσκετο ἐπὶ τῆς νήσου ἐν μαρμαρῶ σωζομένῳ μέχρι τοῦ νῦν ἐντός τινος τῶν ἱερῶν αὐτῆς ναῶν ἐπίγραμμα, τὸ ἐξῆς: «ὁ Δῆμος καὶ ὁ Ἱερεὺς, Τιβερίον Καίσαρα, Θεὸν Σεβαστὸν, Θεοῦ Σεβαστοῦ Υἱόν, » καὶ ἐπὶ τῆς τῶν Ἐνετῶν καὶ Γενευαίων ἐν ταῖς νήσοις κυριαρχίας, ἧς τῆ ἱστορία ἐγκύψαντες, εἰδομένον τοὺς Φολεγανδρίους, ὡς τιμάριον τῷ τῆς Κύθου (Θερμιῶν) δυνάστη Φραγκίσκῳ Γοτζαδίνῳ καλουμένῳ, ὑπὸ τοῦ Δουκὸς τῆς Ἄνδρου καὶ τῆς Νάξου Νικολῶ Σανούδου καλουμένου, ἐν ἔτει 1336 μ. Χ. παραχωρηθέντας. Ἴνα μὴ ἄρα τόλμης δίκην ὀφλησώμεν ἀντικειμένους τῶν ἡμετέρων γνώσεων πόρρω ἀπέχουσι προσπελάσαι πειρώμενοι, περιορίσθημεν εἰς τὴν ἀφήγησιν τῆς τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων καὶ μικρῶ πρόσθεν πολιτικῆς καταστάσεως τῆς νήσου, τοῦθ' ὅπερ ἔχοντες σκοπὸν τὴν παρούσαν περιγραφὴν ἐμελετήσαμεν, ὡς ἔργον καὶ ἡμῖν δυνατὸν καὶ ἄλλοις οὐ βλαβερὸν. Οἱ οὖν κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους Φολεγανδρίοι ἔλκουσι τὴν καταγωγὴν ἐκ συγκλύδων, μεταναστῶν τῶν νήσων, Θήρας, Ίου, Σίφνου, Μήλου, Κιμῶλου καὶ Σικίνου πρὸ πέντε καὶ τεσσαράκοντα ἐπὶ ἑκατὸν μέχρι τοῦ νῦν (α) μόλις ἑτῶν, διότι, κατὰ μὲν τὸ 1715 Σ. ἔτος τὴν 11 τοῦ Ὀκτωβρίου μηνός, ἡμέραν τρίτην τῆς ἐβδομάδος, καθ' ἣ ἡ διὰ ζώσης παράδοσις ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν ἀπεμνημόνευσε, καὶ ὑπόμνημά τι ἐγγράφον (β) διασωθὲν μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων οὐχ ἤκιστα ἀξιώπιστον, ἐδήλωσεν ἡμῖν, ἡ νῆσος Φολεγανδρος ἠρημώθη, κέανδρος ὄλωσεν κατασταθεῖσα, δι' αἰτίαν τὴν ἐξῆς. Μετὰ τὴν κυρίευσιν τῆς νήσου Κρήτης ὑπὸ τῶν Τούρκων, γενομένην τὸ 1669 μ. Χ. πολλοὶ τῶν αὐτῆς κατοίκων μάλιστα δὲ τῶν Ἐνετικῆν καταγωγῆν ἐχόντων, τῶν προτέρων αὐτῆς κυριαρχῶν, δι' ἃ ὑπέφερον ἀνήκεστα δεινὰ, ἀνεχώρουν λαθραίως τῆ δε κἀκείσε, ἄσυλον ζητοῦντες πρὸς ἡσυχίαν καὶ ἐλευθερίαν, ἀνθ' ἧς καὶ ἀγροὺς καὶ χρήματα καὶ πάνθ' ὅσα ἀγαθὰ παρὰ τοῖς τῆ δουλείᾳ ἐθάσι κρίνεται, πρὸς οὐδὲν σχεδὸν ᾤοντο. Τότε, (περὶ τὸ τέλος τῆς 17. ἑκατονταετηρίδος, ἦτοι κατὰ τὸ 1684 Σ. ἔτος) καὶ τρεῖς ἀδελφοί, Ἐνετοὶ τὸ γένος, κάτοικοι Ἡρακλείου, φέροντες τὴν ἐπωνυμίαν «Στάιν», ἔφυγον ἐκεῖθεν ἐπάλληλοι πρὸς Ἐνετίαν ὡς τὴν πατρίαν αὐτῶν γῆν ἀπορῶντες, ὧν ὁ μὲν ἀπώλετο περὶ τὴν Μήλον τρικυμίας ἕνεκεν τοῦ φέροντος αὐτὸν πλοίου αὐτάνδρου βυθισθέντος, ὁ δὲ ὑπὸ φθῆς καταβεβλημένος πρὸ τοῦ ἀναχωρησῆαι ἐκ Κρήτης, ἀπέθανεν ἐντός τοῦ πλοίου καὶ ἀποκομισθεὶς εἰς Κύθηρα ἐτάφη, τὴν Ἐνετίαν μὴ

φθᾶς ἰδεῖν, ὁ δὲ, Γεώργιος καὶ τῶν δύο ἄλλων νεώτερος ἀφίκετο, σῶος εἰς Φολεγανδρον, τοῦ φέροντος αὐτὸν πλοίου ἐν αὐτῇ προσορμισθέντος ἕνεκα ἐναντίου ἀνέμου, ἐν ἧ, ὡς εἰς τόπον ἐλευθερίας ἀπολαύοντα, ἔγνω οἰκῆσαι σταθερῶς. Νυμφευθεὶς οὖν ἐν αὐτῇ τῷ ὕστερον ἔτει, ἔζει βίον ἡρεμον κατὰ τὴν ἑαυτοῦ ἐπιθυμίαν, πολλὰς γαίας κτησάμενος καὶ εὐεργετῶν τοὺς νέους αὐτοῦ συμπολίτας. Ἀλλ' οὐ μετὰ πολλὰ ἔτη τῶν ἰθαγενῶν τῆς νήσου προυχόντων τινές, ὑπὸ τοῦ ἐπαράτου φθόνου κατὰ τὸν Στάιν ὡς ἐπῆλυδος κυριευθέντες, διελογίζοντο ὅπως ἂν βλάψωσιν αὐτόν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἦλθε προσορμισθὲν ἐν Φολεγανδρῷ πλοῖον πολεμικὸν τῆς Ἐνετικῆς Ἀριστοκρατίας, οὐπερ τὸν διευθυντὴν ὡς ξένον, καὶ εἰς τὸ ἔθνος ἐξ οὗ τὸ γένος εἴλεκεν ἀνήκοντα ὁ Στάιν ἀπελθὼν ἐπεσκέψατο φιλοφροσύνης χάριν ὁ διευθυντὴς ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ αἰχμαλώτον τινα Τοῦρκον Ζανοῦμ Χότζα ὀνομαζόμενον, καὶ τὴν τάξιν πλοίαρχον πολεμικοῦ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας πλοίου, ὃ συλλαβὼν ἐν Κιμῶλῳ πυρὶ παρέδωκεν ἀποσφάζας καὶ τὸ πλήρωμα (γ). Ὁ αἰχμαλώτος οὗτος ἰδὼν τὸν Στάιν ὑπὸ τοῦ Ἐνετοῦ πλοίαρχου φιλοφρονοῦμενον παρεκάλεσεν αὐτόν, ἵνα συντελέσῃ εἰς ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ Στάιν μένεα πνέων κατὰ τῶν Τοῦρκων, καὶ λήσμων γενόμενος τοῦ, αὐτοῦ μοι θέμις ἔστι ξείνον ἀτιμῆσαι» (Ὀδυσ. Ξ), οὐ μόνον τὴν παράκλησιν τοῦ αἰχμαλώτου περιφρονητικῶς ἀπέριψεν, ἀλλὰ καὶ κολάφῳ ἐξέυθρισεν αὐτόν. Κακῆ δὲ τύχη τοῦ Στάιν ὁ Τοῦρκος ἐκεῖνος μετ' οὐ πολὺ χρόνου διάστημα ἀπελευθερωθεὶς διωρίσθη ἀρχιναύαρχος τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Τοῦτο μαθόντες, μεθ' ὅσης οἴον τε χαρᾶς, οἱ τῆς τοῦ Στάιν ἐν Φολεγανδρῷ κρύφα τέως ἐχθροὶ ἀδυσώπητοι Φολεγανδρίοι (ἐμνήσθησαν γὰρ τῆς πράξεως τούτου πρὸς τὸν Τοῦρκον αἰχμαλώτον ὄντα), συνέθεντο ἀλλήλοις τὴν ἐξόντωσιν αὐτοῦ τὸν δε τὸν τρόπον. Γραφὴν συντάξαντες μυστικῶς πρὸς τὸν Ἀρχιναύαρχον κατὰ τοῦ Στάιν, ὡς πλουτοῦντος δῆθεν ἐπὶ καταδυναστεία τῶν πτωχῶν τῆς νήσου κατοίκων, ὡς ὕβριστοῦ τῆς τῶν Ὀθωμανῶν Αὐτοκρατορίας καὶ θρησκείας, ὡς τοῦ μόνου, συνελόντι, ἀξίου ἀγχόνης ἀνθρώπου, ὡς ἐκ προσώπου τῶν ὄλων τῆς νήσου κατοίκων ὑπογεγραμμένην, ἐν ἀγνοίᾳ ὅμως αὐτῶν πράγματι, καὶ τῆ σφραγίδι τῆς Κοινότητος, σφραγίσαντες ἀπέστειλον πρὸς ἐκεῖνον ἐν Χίῳ τότε διατρίβοντα. Οὗτος δὲ λαβὼν περιχάρως τὴν γραφὴν ἦλθε μετὰ τεσσάρων πλοίων, ὄλων πολεμικῶν εἰς Φολεγανδρον, καὶ τὸν Στάιν, τὸν δῆθεν κακοῦργον, συνέλαβεν αὐθωρεῖ. Οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ δραμόντες πάραυτα, ἵνα προφθάσωσι τῶν πλοίων τὴν ἀναχώρησιν, ἐμφανισθέντες πρὸ Ἀρχιναύαρχῳ, ἐσκηνωμένῳ ὄντι ἐν τῷ «Καραβοστασίῳ», προσήνεγκον αὐτῷ

λύτρα, πανθ' ὅσα εἶχον παρ' ἑαυτοῖς ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ σκεύη, καὶ χρήματα καὶ μαργαρίτας καὶ ἀδάμαντας καὶ τιμαλφεῖς ἄλλους λίθους, πολλὸς γὰρ ἦν καὶ περὶ τὰ τοιαῦτα ὁ οἶκος τοῦ Στάιν, ὡς ὑπὸ τῶν Φολεγανδρίων κοινῇ καὶ τοῦτο λέγεται νῦν ἐκ παραδόσεως, καὶ ἐδέοντο αὐτοῦ ἀπολύσαι τὸν δέσμιον, εἰδ' ἄλλως καὶ ἑαυτοὺς ταυτοπαθεῖν ὑποβελεῖν, ἄχθος μᾶλλον ἢ χάριν τὸ ζῆν περαιτέρω χωρὶς ἐκεῖνου φρονούντας· οἱ δ' ἐκ τῶν ἄλλων κατοίκων τῆς νήσου ἀμέτοχοι τῆς κατὰ τοῦ Στάιν βεβουληθείας, ὅσοι μάλιστα πολυσιδῶς καὶ πολυτρόπως ἔτυχον παρ' αὐτοῦ εὐηρηγετημένοι ὄντες πρότερον, μνήμονες τῶν εὐεργεσιῶν, ὑπέμαχοι τῆς ἀρετῆς τοῦ ἀνδρός, ἅμα τὴν ἀπαγωγὴν αὐτοῦ μαθόντες, ἐλθόντες καὶ οὗτοι ἐνώπιον τοῦ Ἀρχιναύαρχου, ἠτήσαντο ἱκετικῶς τὸν δέσμιον ὡς ἄλλον ἑαυτῶν πατέρα, ἐξηγηθέντες αὐτῷ, ὅτι τὰ κατὰ τοῦ Στάιν οὐδεμίαν εἶχοντο ἀληθείαν, καὶ οὐδεὶς αὐτῶν πρότερον τῆς κατ' αὐτοῦ γραφῆς ἔλαθε γινώσκων. Ἀλλ' ὁ Ἀρχιναύαρχος ἔβλεπε μὲν κατὰ τοῦ Στάιν μένεα πνέων, ἔβλεπε δὲ τοὺς ὑπερασπιστὰς αὐτοῦ δολίους ἐκλαβὼν, ὡς δῆθεν ἐν τῇ κατὰ τοῦ Στάιν γραφῇ ἐν γνώσει καὶ οἰκειοθελῶς ὑπογράψαντας, τότε δὲ μεταμεληθέντας ἢ ἐξαγορασθέντας καὶ τούτου χάριν διαψεύσαντας τὴν γραφὴν, οὐ μόνον τὸν Στάιν οὐκ ἀπέλευσεν, ἀλλὰ καὶ τούτους καὶ τοὺς πρωτουργοὺς τῆς σκευωρίας μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τέκνων αὐτῶν ἔγνω συναπαγαγεῖν, καὶ τὴν Κωμόπολιν αὐτῶν εἰς διαρπαγὴν τοῖς περὶ αὐτὸν παραδοῦσαι (δ). Συναθροίσας οὖν αὐθημερὸν ἅπαντας τῆς νήσου τοὺς κατοίκους, προβάτων δίκην ἐπὶ σφαγὴν ἀγομένων, πλὴν πεντεκαίδεκα ποιμένων καὶ ποιμενίδων, μακρὰν τῆς κωμοπόλεως Φολεγανδρου, κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐκτελέσεως τῆς στυγερᾶς διαταγῆς εὐρεθέντων, πέντε καὶ εἴκοσι ἐπὶ ἑνεακοσίοις ὄντας τὸν ἀριθμὸν, ἐπέβιβασεν αὐτοὺς ἐν τοῖς πλοίοις, ἀπάρας δ' εὐθὺς ἦλθεν εἰς Χίον. Μάτην ὁ σεβασμιώτατος τῆς νήσου ἀρχιερεὺς ἠγωνίσθη νὰ δυσώπησῃ τὸν ἀδυσώπητον καὶ νὰ σώσῃ τοὺς ταλαιπώρους Φολεγανδρίους· ὁ ἀρχιναύαρχος τὸν μὲν Στάιν ἀνήρτησε διὰ βρόχου ἐπὶ μιᾶς τῶν κραιῶν τῆς ναυαρχίδος τὴν πρῶτην εὐθὺς τῆς ἐπιούσης, ἐνώπιον τῆς γυναικὸς ἀποψυξάσης παραυτίκα, καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τοὺς δ' ἄλλους, πλὴν ἐπτακαίδεκα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἀναμίξ, ἐν οἷς καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Στάιν, καὶ ἱερεὺς τις Νικηφόρος Δεκαβάλης ὀνομαζόμενος, ἐκ τῶν τὴν σκευωρίαν κατὰ τοῦ Στάιν τεκνηναμένων, καὶ μία κόρη, Φλωρία Βαρούχα τοῦπίκλην, ἣν ὑπὸ τοῦ κάλλους αὐτῆς θαλθεῖς ἐξελέξατο δι' ἑαυτὸν, ἐφόνευσεν δηλητηρίῳ μιχθέντι ἐν τῷ ὕδατι, εἰπὼν ὅτι λοιμῶ ἐνσκήψαντι ἀπέθανον, καὶ τοὺς νεκροὺς αὐτῶν τοῖς ρεύμασι τῆς θαλάσσης παρέδωκε καὶ

οὕτω ἀπέθανον 908 ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ, τοὺς δὲ λοιποὺς 17 μετέφερον εἰς Κωνσταντινούπολιν (ε). Κατὰ δὲ τὸ 1718 Σ. ἔτος τὴν 20 Μαιου, ἡμέραν Τρίτην τῆς ἐβδομάδος, ὁ Ἀντώνιος Στάιν (οὕτως ὀνομάζετο ὁ εἰς καὶ μόνος ἐπιζῶν υἱὸς τοῦ ἀπαγχονισθέντος Γεωργίου Στάιν) ἀποφυλακισθεὶς, ἐπεμύδασει τοῦ παρὰ τῆ ὀθωμανικῆ Πύλης τὰ μέγιστα τότε ἰσχύοντος πρέσβειος τῆς Γαλλίας Μαρκίου Βονάκου, παρακληθέντος εἰς τοῦτο παρὰ τῶν συγγενῶν τοῦ Στάιν ἐν Κυθήροις ζώντων, τιμωρηθέντος δὲ καὶ τοῦ Ζανοῦμ Χότζα ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Ἀχμέτου Γ' δι' ἀφαίρεσεως τοῦ τίτλου καὶ ἐξορίας ἐν Κύπρῳ, καὶ ἐλευθερώσας τοὺς ἐπιζῶντας συνδεσμίους ἕνδεκα τὸν ἀριθμὸν ἤδη (ἀπέθανον γὰρ ἐν ταῖς φυλακαῖς πέντε), ἐν οἷς καὶ ὁ Νικηφόρος Δεκαβάλης ἱερεὺς, καὶ ἡ Φλωρία Βαρούχα ἐκ τῆς γυναικωνίτιδος τοῦ Ζανοῦμ Χότζα ἐξαχθεῖσα μετὰ πολλὰς πολλῶν ἐρεῦνας (ς), ἐπανῆλθε μετ' αὐτῶν μετὰ τρία σχεδὸν ἔτη εἰς τὴν ἔρημον Φολεγανδρον τὴν 12 Αὐγούστου 1818 καὶ ἐκάλεσεν ἐκ τῶν παρακειμένων νήσων οἶον, Θήρας, Ίου, Σίφνου, Μήλου, Κιμῶλου καὶ Σικίνου, νέους οἰκητορας καὶ κατόικισεν αὐτὴν αὐτήν. Ἴδου ὅποια ἡ καταγωγὴ τῶν νῦν Φολεγανδρίων· ἀφίκοντο δὲ εἰς τὸν μετέπειτα χρόνον καὶ μέχρις ἡμῶν καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν ἄλλοι, οἶον Χίοι, Πελοποννήσιοι, Κρήτες, Κυδωνεῖς, κλπ. δι' ἃν λόγον καὶ ὁ περιηγητὴς ἐρχόμενος ἐν Φολεγανδρῷ εὐκόλως διακρίνει ἐκ τῆς φυσιογνωμίας τῶν κατοίκων τὴν διαφορὰν τῆς καταγωγῆς αὐτῶν.

§ 2. Πληθυσμός. Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ἅπαντες, εἰς τὴν σήμερον ὡσεὶ πεντακόσιοι καὶ χίλιοι (ζ) κατὰ τὴν γενομένην ὑπὸ τῆς ἀρμοδίας ἐπιτοπίου ἀρχῆς ἀπαριθμησιν, ὧν οἱ μὲν 730 τοῦ ἄρρενος, οἱ δὲ 770 τοῦ θήλεος γένους, αὐτοτελῆ δῆμον τρίτης τάξεως κατὰ τὸν καθεστῶτα νόμον (η) συγκροτοῦντες καὶ ὑπὸ τὴν διοίκησιν πολιτικῶς τοῦ ἐπάρχου τῆς Μήλου διατελοῦντες (θ). Διαιροῦνται δὲ καθ' ἑαυτοὺς οἱ ἐκ τούτων ἰδιοκτητῆται εἰς τρεῖς τάξεις ὑλικῶς, τὴν τῶν ἀρχόντων (ι), τὴν τῶν οἰκοκυρίων καὶ τὴν τῶν γεωργῶν, ἀρχόντων μὲν καλουμένων τῶν 1,000—500 δραχμῶν καθαρὰν πρόσοδον ἐτησίαν ἐχόντων (ια) καὶ τῶν ἀπὸ τούτων καταγομένων καὶ τοῖς πολλῶν ἐκ τῶν τοιοῦτων τοῦ ἐπιούσιου ἄρτου στερουμένων, οἰκοκυρίων δὲ τῶν 400—200 δραχμῶν πρόσοδον (ιβ) καὶ γεωργῶν ἢ ἐργατῶν τῶν ἐξ ἀκινήτων κτημάτων καὶ τῶν περὶ αὐτοὺς βοσκημάτων οὐ μειζῶ τῶν 150 δραχμῶν ἐτησίαν πρόσοδον ἐχόντων. Ἰπὸ δὲ τὴν καθολικὴν τοῦ βίου αὐτῶν ἐποψίν, πάντες ἄνευ ἐξαιρέσεως, εἰσὶν αὐτόχρομα γεωργοί, ἃ τε πάντες ἐξ αὐτῆς αὐτῶν τῆς γενετῆς, οἶον εἰπεῖν, διὰ τὴν παντελεῖ ἔλλειψιν ἀπὸ τῆς νήσου βιομηχανίας, πᾶσαν αὐτῶν

τὴν προσοχὴν καὶ προσπάθειαν εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς λιπαρῆς γῆς περιορίζοντες καὶ ἐργαζόμενοι ἕκαστοι ἐν τοῖς ἰδίοις ἀγροῖς, οἳ καὶ ὁ ἔσχατος τῶν ἀλλαχοῦ ὁμοιοβίων αὐτοῖς.

§ 3. Συνοικία. Ἡ τῶν ἀρχαίων τῆς Νήσου κατοικίων συνοικία, ἔκειτο καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ ὑπὲρ τὴν νῦν εἰς ἀπόστασιν ὀκτώ τῆς ὥρας λεπτῶν κειμένου πετρώδους λόφου ἀπὸ Παλαιόκαστρον ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων καλουμένου, ἔνθα ὑφίσταται Νὰς ἐπ' ὀνόματι τῆς Παναγίας τιμώμενος καὶ ἀπ' ἀρχαίου εἰς νέον μετασχηματισθεὶς, περὶ οὗ ἐν οἰκείῳ τόπῳ ῥηθῆσεται· ἀπαντᾷ δὲ τις καὶ εἰς ἕτερα οὐκ ὀλίγα τῆς νήσου μέρη σημεῖα συνοικίων, οἷον, εἰς τοὺς Κάμπους, τὴν ἀγ. Μαρίναν, τοὺς ἀγ. Ἀποστόλους, τὸ Διβάδι, τὸ Νησι, τὴν Ἀνάληψιν, τὸν Κάστελλον, τὴν Πούνταν τοῦ Βασιλῆ, ὡς τανῦν ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων καλοῦνται· ἀλλὰ τὰ περὶ τούτων πάντα, εἰκασίαι. Ἐκ τῶν σημερινῶν ἄρα τῆς νήσου Φολεγάνδρου οἰκητῶν, οἱ μὲν χίλιοι καὶ ἑκατὸν ἕως χίλιοι καὶ διακόσιοι συνοικοῦσιν εἰς μίαν ὁμώνυμον κωμόπολιν, κειμένην παρὰ τὴν βορειοανατολικὴν πλευρὰν τῆς νήσου καὶ ἐπὶ μικροῦ ὄροπέδιου, ἀπολήγοντος πρὸς βορρᾶν εἰς ἀπότομον κρημνὸν ὑπεράνω τοῦ αἰγιαλοῦ «Πλάκα καὶ Δικτυὰ» καλουμένου, ἐξήκοντα σχεδὸν Βασιλ. πήχ. ὕψους ἔχοντα, οἱ δὲ τριακόσιοι μόνον εἰς ἀγροικίας σποράδην κειμέναι πρὸς τὸ δυτικὸν τῆς νήσου μέρος, τέσσαρα σχεδὸν στάδια μακρὰν τῆς κωμοπόλεως Φολεγάνδρου κείμενον, καὶ καλούμενον ὑπὸ τῶν ἐν γένει Φολεγανδρίων «Ἐπάνω Μερά», ὡς ἐκ τοῦ ὕψους αὐτοῦ, ἐν ᾧ εὐρίσκεται, ἔνθα καὶ οἱ ἐπὶ σχετικῇ εὐκαρπία διακεκριμένοι αὐτῶν ἀγροί, τοῦτο μὲν διὰ τὴν τῶν γαιῶν ποιότητα, τοῦτο δὲ διὰ τὴν εἰς τὴν καλλιέργειαν αὐτῶν καταβαλλομένην ἐπιμέλειαν τῶν ἰδιοκτητῶν. Τὸ μέρος τοῦτο πάντων τῶν ἄλλων οἰκῆσεως ἄξιον, διὰ τε τὸ εὐκαρπὸν καὶ τὸ εὐάερον αὐτοῦ, γένοιτ' ἂν ποτε καὶ οὐ μετὰ πολὺ χρόνου διάστημα, ἡ μόνη τῶν οἰκητῶν συνοικία, ὡς δὲ καὶ σήμερον ἔχει φροντίδος μεζῶνος δεῖται τῆς τοπικῆς ἀρχῆς, καλεῖσθαι δὲ καθ' ἡμᾶς δέον ἐφεξῆς, ἀντὶ «Ἐπάνω Μερά» Διακρία, καὶ οἱ ἐν αὐτῷ οἰκοῦντες, Διακριοὶ ἢ Διακριεῖς.

§ 4. Κατάστασις τῆς Κωμοπόλεως. Ἡ Κωμόπολις Φολεγάνδρου, σχῆμα τριγώνου σχεδὸν ἔχουσα, τῆς μιᾶς αὐτοῦ πλευρᾶς πρὸς βορρᾶν κειμένης καὶ ἑμβάδου, ὡς ἔγγιστα, 80,000. □. Βασιλ. πήχ. σύγκειται ἐξ οἰκημάτων 326 ὧν ἕκαστον ἑμβάδου οὐ πλέον τῶν 32 □. Β. π. 4 × 8. καὶ ὕψους 4—5 Β. π. ἐξαιρέσει 30 περίπου, ἑμβάδου ἑκάστου τριπλασίου, οὐ μὴν δὲ καὶ ὕψους (17) ἐπτακαίδεκα ἰσέρων Νάων, καὶ ἐνὸς δημοτικοῦ Σχολείου, περὶ ὧν ἐν οἰκείῳ ἐροῦμεν τόπῳ· διαίρεται δὲ εἰς δύο (κατ'

ὀνομασίαν καὶ οὐ κατ' ἀπόστασιν συνεχόνται γὰρ πρὸς ἄλληλα) μέρη, τὸ «Ἄστου ἢ φρούριον» ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων «Κάστρον» (ιδ) καλούμενον, διὰ τὸ τὰ οἰκήματα, ἀφ' ὧν ἀπκριτίζεται συνεχέσθαι ἀλλήλοισι καὶ ἀποτελεῖν οὕτως περίβολον, δύο μόναι ἔχοντα πρὸς νότον εἰσόδους, τὴν μὲν τῆς «Λόντζας», τὴν δὲ τὸ «Παραπόρτιον» ἀμφοτέραις πρότερον μὲν, μετὰ, νῦν δὲ, ἄνευ πυλῶν, δι' ὧν εἰσέρχονται τε καὶ ἐξέρχονται οἱ οἰκήτορες, ἐν ᾧ περιέχονται οἰκήματα τριάκοντα πρὸς τοὺς ἑκατὸν καὶ οἰκοῦσιν οἰκογένεια οὐ πλείους τῶν ἐξήκοντα, ἀποτελοῦσαι τὸν ἀριθμὸν ψυχῶν πενήτηκοντα ἐπὶ διακοσίαις, καὶ τὸ «Χωρίον». ἐν ἐν ᾧ ὑφίστανται πάντε καὶ ἐννενηκόντα πρὸς τοὺς ἑκατὸν οἰκήματα καὶ οἰκοῦσιν οἰκογένεια περὶ τὰς εἴκοσι πρὸς ταῖς ἑκατὸν μόλις, καὶ ψυχᾷ ἐπτακόσια· τὸ φρούριον ἢ (ὡς ὀνομάζουσι Ἰταλιστὶ αὐτὸ οἱ Φολεγάνδριοι) τὸ «Κάστρον», καθ' ἣν εὐρομεν σημείωσιν ἐπὶ τινος εἰκόνης τῆς Θεοτόκου, ἔτι καὶ νῦν σωζομένης καὶ τὴν ἰδιαίτεραν ὀνομασίαν ἐχούσης «Ἡ Παναγία τῆς Λόντζας», ἣν ἕως πρὸ μικροῦ ὑπὲρ τὴν θύραν τοῦ φρουρίου ἔσωθεν, ἐν παστάδι τινι ἀνέκειτο μετὰ λύχνου ἐνώπιον αὐτῆς κρεμαστοῦ, καίοντος νυκτός, ὑπὸ τὴν φροντίδα μισθίου ἐκλεγομένου ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ τόπου, ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν ἐν Φολεγάνδρῳ, τῆδε κακεῖσε τῆς νήσου τὰ ἑκατῶν οἰκήματα ἔχόντων τὸ πρότερον, τὸ 1212—1220 ἔτος μ. Χ. ὅτε ἠγεμόνευεν ἐν Νάξῳ ὁ ἐξ Ἐνετίας κατακτητῆς αὐτῆς Μάρκος Σανουδός, ἃς καὶ τὰς περὶ τὴν Νάξον ἄλλας νήσους ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ προσεκτίσαστο, Δουξ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους ἀναρρήθεις καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Αὐτοκράτορος Ἑρρίκου ταχθεῖς, ὅπου ἐκτίσθησαν, ὡς ἐκ τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας ἔγνωμεν, καὶ τὰ αὐτῷ ὁμοιάζοντά πως τοιαῦτα, τῶν νήσων, Σικήνου, Κιμώλου, Μήλου, Σίφνου, Σερίφου καὶ Ἀντιπάρου, πρὸς διαφύλαξιν ἑκῶν τε καὶ πάσης αὐτῶν ἑτεροκινήτου οὐσίας, ἀπὸ τῆς ἐπηρείας τῶν ληστοπειρατῶν, εἰς ἀριθμὸν μέγαν κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου ὄντων, καὶ ἔρμαιον τοῦ νησιώτατος ὡσεπιτοπολὺ, ἄτε ἀδυνάτους κατ' αὐτῶν ἀντιστῆναι ἐχόντων. ὡς δ' ἡμῖν διηγήθησαν γέροντες τὴν ἡλικίαν Φολεγάνδριοι, ὧν τινες καὶ νῦν ἔτι ζῶσι, τοῦτο διεφύλαξε τοὺς Φολεγανδρίους καὶ ἄλλοτε, ἀλλὰ ἰδίως κατὰ τὸ 1794 ἔτος, ἀπὸ τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ διαβοήτου ληστοπειρατάρχου Ζαχαρίας τοῦ Λακκαδιμονίου, ἧς διεσώθη μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς, ἀκριβῆς ἐξιστόρησις διὰ στίχων ἀνομοιοκαταλήκτων καὶ μισοθραβριστὶ πεποιημένη ὑπὸ τοῦ Ἐμμανουὴλ Σταῖν, Φολεγανδρίου εὐπατρίδου, ἐγγόνου δὲ τοῦ Γεωργίου Σταῖν, τοῦ κατὰ τὸ 1715 ἀπαγχονισθέντος ὡς προεῖρηται. Τὰ τῆς Κωμοπόλεως ταύτης οἰκήματα τὴν μὲν ὄροφὴν εἰσὶν ἔστε-

γασμένα σχιστολίθοις, ἐν τῇ θέσει «Βορεινὰ» ἐξορυχθεῖσι καὶ χρώματι ἀπλῶ, ἐπὶ δοκίδων, ἐξαιρέσει 5—8, σπίνσι καὶ χρώματι μεμιγμένῳ τιτάνῳ, τὸ δὲ δάπεδον, ὁμαλὸν φυσικῶς, πλὴν ὀλίγων τινῶν ἐντέχνως σχιστολίθοις τοῖς ἐπὶ τῶν στεγῶν ὁμοίως ἐστρωμένα· στερούμενα δ' ἅπαντα περιοχῆς καὶ προαυλίου, συνεχόνται γὰρ στενῶς πρὸς ἄλληλα, καὶ ὁμοιάζουσι, διὰ τὴν σμικρότητα ἰδίως, πικνοχείου τινὸς τῆς Ἀσίας δωματίαις, τὰ μὲν μίαν θύραν, τὰ δὲ πρὸς ταύτη δύο μόναι καὶ ταῦτα σμικρότατα προνώπια παράθυρα ἔχοντα καὶ πνιγρὸν τούτου γε ἕνεκα καὶ τοῦ τὴν ἐστὶν ἐντὸς αὐτῶν εἶναι, ἀποπνέοντα τὸν ἀέρα, κατ' ἐξοχὴν ἐν ὥρᾳ θέρους. Αἱ ἀγυαὶ τῆς κωμοπόλεως στεναὶ ἐν γένει καὶ βορβορῶν γέμουσαι, ἀποτελουμένων ἐκ τῶν ἐν αὐταῖς ῥιπτομένων καθαρμάτων τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν ἀποκριμάτων τῶν κατοικιδίων ζῶων ἐλευθέρως πλανωμένων, οἷον χοίρων, ὑπνῶν καὶ κοινῶν ὀρνίθων, ὧν βρῆει, ὡς εἶπεν, ἡ κωμόπολις, ὅζουσι βαρέως, ἀηδεῖς καὶ δυσδιάβητοι καθιστάμεναι καθ' ὅλον τὸ ἔτος, μάλιστα δὲ αἱ τοῦ φρουρίου, ἐν εὐδίαις ἡμέραις, ἥμιστ' ἀερίζομεναι, ὧν ἕνεκα αἰτίαν, πρὸς τοὺς ἄλλοις, καθ' ἡμᾶς, εἰ καὶ μὴ ἱατροῦς ὄντας, καὶ τοῖς τῆς νήσου Φολεγάνδρου ὑγιεῖς οὐσης φυσικῶς τὰ μάλιστα, πολλοὺς ἂν τις εὐροὶ ἐκ τῶν τῆς κωμοπόλεως κατοικίων, ἀνδρῶν μὲν, ἰσχυροῖαν κήλην, καὶ στένωσιν, γυναικῶν δὲ, ὠχρασίαν, ὀφθαλμίαν, ὑστεραλγίαν καὶ ἄλλ' ἄττα, χρόνια νοσήματα πάσχοντας, ὧν τὴν ἴσιν μόνος ὁ θάνατος ἐπαγγέλλεται ἐντελῶς καὶ ὀπωσοῦν ἡ μετοικεσία αὐτῶν ἀλαχόσε, ἢ ἡ μεταποίησις τῶν κακῶς ἐσκευασμένων καὶ τετεχνευμένων οἰκημάτων καὶ ἡ διαρκὴς καθάρσις τῶν ἀγυῶν μετ' εὐρόνσεως τῆς ἀναγκαίας πρὸς ἀερισμὸν, ὧν τὴν πραγματοποίησιν οὐκ ἀδύνατον οἴομεθα, τῶν οἰκητῶν τὸ ἐκ τούτων αὐτοῖς προσγεννηθόμενον μέγ' ἀγαθὸν ἐκτιμῆσαι δεόντως δυναμένων, διὰ τῆς συμβουλῆς καὶ προτροπῆς τῶν τὴν διοίκησιν τοῦ τόπου ἐπιτετραμμένων. Ἐντὸς τῆς κωμοπόλεως ταύτης, εἰς τὸ καλούμενον «Χωρίον» ἦτοι τὸ προάστειον, εἰσὶ δύο πλατεῖαι, ὧν ἡ μὲν, ἑμβάδου 480 (20 × 24). □ Β. π. ἔχουσα καλεῖται «τῶν τριῶν Δουαδέων» (.) ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῇ ἐσκαμμένων καὶ ἐντέχνως ἐσκευασμένων πρὸ μόναις ἑκατῶν ἐτῶν, τριῶν δεξμενῶν, δεχομένων τὰ ἐκ τῶν δωμάτων τῶν οἰκημάτων καὶ τῶν ἀγυῶν βέοντα διὰ τῶν ἀμαρῶν ὄμβρια ὕδατα, διὰ δὲ τὸ σχετικῶς πρὸς ἄλλας ἐπὶ τῆς νήσου μεγαλεῖον αὐτῶν, (πλὴν μιᾶς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Πετούσης», εἰς ἀπόστασιν 45 τῆς ὥρας λεπτῶν, ἀπὸ τῆς κωμοπόλεως, ἀνατολικομεσημβρινῶς κειμένης) οὕτως καθ' ὑπερβολὴν ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων ὀνομασθεισῶν ὧν τοῖς ὕδασι, οὐ πρὸς πόσιν, ἀλλὰ πρὸς πλύσιν πικνοχέων

πραγμάτων συνήθως, πότισμα κτηνῶν καὶ ποίησιν πηλοῦ ἔσθ' ὅτε πρὸς δομῆν, χρωῦνται· ἡ δὲ αὐτῆς Θεοσκεπάστου ἀπὸ τοῦ ἐν αὐτῇ, πρὸς τοὺς ἄλλοις, ὑπάρχοντος ὁμώνυμου Ναοῦ, πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου, ἐν ᾧ, ὡς ἐν τῷ κέντρῳ τῆς κωμοπόλεως, συνεχόνται καὶ συνιστῶσιν ἀθροῖσαι συνήθως οἱ πλείστοι τῶν οἰκητῶν, ὅτε μὲν συναλλαγῆς, ὅτε δὲ εὐθυμίας χάριν, ἐνίοτε δὲ καὶ ὀρχήσεως καθ' ὠρισμέναις τοῦ ἔτους δημοτελεῖς ἑορταί, οἳ αὐτῶν Πάσχα τῆς Ἀποκρέω, καὶ κατὰ τοὺς γάμους, δι' ἑλλειψιν εὐρύχωρων οἰκημάτων· ἔχει δὲ ἑμβάδου 400 (20 × 20) □ Β. πήχεων.

(Ἔπεται συνέχεια.)

ΚΛΕΙΔΙΟΝ ΑΠΟΛΕΣΘΕΝ.

Τίς ἡ χρεια ἀποδείξεων περὶ πάντα; μοι ἔλεγέ ποτε ὁ καθηγητῆς Κρύσερ. Καὶ νομίζεις λοιπὸν ὅτι ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ζῆ ἐκ μαθηματικῶν θεωρημάτων μόνον; τὰ ἰσχυρότερα τῶν ἡμετέρων αἰσθημάτων δὲν ἔχουσι ἀνάγκην ἀποδείξεων. Τὸ λυκχυγὲς καλόπτει διὰ σκιερῶν καὶ ἀορίστων χρωμάτων τινὰ τῶν ὠραιοτέρων προϊόντων τῆς τέχνης, καὶ τινὰς τῶν γλυκυτέρων ἡμῶν ἡδονῶν. Μετὰ πολλῆς θυμηδίας ἀνακαλοῦμεν εἰς τὴν μνήμην ἀνεξηγήτους περιστάσεις τοῦ ἡμετέρου βίου· καὶ ὅσω σκοτεινότεραι εἶναι αἱ περιπέτειαι αὐτοῦ, τόσω πλέον εὐχαρίστως ἀναπολεῖ αὐτὰς ἡ ἀνήσυχος μνήμη. Διὸ, ὡς παρετήρησα, προσέθετο ὁ καθηγητῆς, ἐκεῖνα τῶν διηγημάτων μου ἐσαγήνευσαν ἔτι μᾶλλον τοὺς ἀναγνώστας, ὅσα παραβλέποντα τὴν ἀκριβῆ ἑρμηνείαν τῶν ἀναριθμητῶν αἰνιγμάτων τοῦ βίου, παρέστησαν αὐτὰ ὀμιχλώδη.

Ὅτε ὁ καθηγητῆς μοι ἔλεγε ταῦτα ἐκαθήμεθα ἐπὶ τοῦ ἐξώστου ταπεινοῦ τινος ζενοδοχείου τῆς Λυκέρνης βλέποντος πρὸς τὴν λίμνην. Ὁ ἥλιος ἦτο περὶ δυσμᾶς, καὶ ἡ μαγικὴ ὠραιότης τῶν ἀμυδρῶν αὐτοῦ ἀκτίνων ἀπεδείκνυεν, ὅτι πᾶσα ἡ μεγαλοπρέπεια τῶν λόγων συγκρινομένη πρὸς τὴν μεγαλοπρέπεια τῆς φύσεως εἶναι σμικρά. Ἐβλέπομεν διὰ μέσου τοῦ ἐκλείποντος φωτός τοὺς ὠραίους κόλπους, τοὺς μικροὺς ὄρους, τὰς μεγάλας γραμμὰς καὶ τὰς τερπνοτάτας θέσεις τῆς σκηνογραφικῆς ἐκείνης, ἧς τινος ὅσω πλέον ἐξησθῆναι τὸ φῶς, τόσω πλέον καὶ ἐπνύζανε τὸ θέλητρον. Ζοφερὸν ἐφαίνετο πρὸς τὸ βάθος τῆς σκηνῆς τὸ γιγάντειον ὄρος, οὐ τινος ἢ μὲν κορυφῆ ἀνεφλέγετο ὑπὸ τοῦ θνήσκοντος ἡλίου, τοὺς δὲ βράχους ἐσκίαζον ἔλαται μαυρωπαί· τὸ ρεῦμα τῆς λίμνης ἐκυλίετο ἄλλον ἐπ' ἄλλου ὡς κύματα φλογός, καὶ τὸ στερέωμα ἔβλον πεπυρκαχθέντων ἐ-

δύνατο νὰ χρησαμῆσθῃ ὡς πρότυπον εἰς ἰσπανὸν ζωγράφον, ὅπως παραστήσῃ τὴν δόξαν τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἐπ' αὐτοῦ τὰ τάγματα τῶν ἀγγέλων. Μικρὸν κατὰ μικρὸν τὸ σκότος τῆς νυκτὸς ἐπεκάλυψε τὴν γῆν· τὰ ἀκρωτήρια ἐφάνησαν χωριστὰ καὶ μόνα, καὶ πάντων τῶν ἀντικειμένων ἐγένετο ἡ ὄψις ἀλλοία. Ἐνῷ δὲ τὰ τελευταῖα χρώματα τῆς θαυμασίας ταύτης ἀμφιλύκης, τὴν ὁποῖαν ὁ Βάυρον παρομοιάζει πρὸς τὰ ποικιλίστικα λέπη ἀποθνήσκοντος δελφίνου, ἐκόσμουσαν τὸν ὀρίζοντα, ὁ καθηγητὴς μοι διηγήθη τὴν ἐξῆς ἱστορίαν τὴν ὁποῖαν ἤκουσα μετὰ πολλῆς προσοχῆς.

«Ἐὰν ἀπαντήσωμεν ἐρείπια μετὰ τὸν ἐρήμου τὸ πρᾶγμα βεβαίως δὲν εἶναι ἄπορον· ἐκπληττόμεθα ὅμως ὅταν ἴδωμεν τοιαῦτα μετὰ πόλεως πολυανθρώπου καὶ ζωῆς. Ἡ παρατήρησις αὕτη ἐγεννήθη εἰς τὸν νοῦν μου κατὰ πρῶτον, ὅτε ἐσπούδαζον τὴν νομικὴν εἰς Κοπενάγην. Κατὰ τινὰ συνοικίαν ἐκ τῶν πλέον πολυπληθῶν μετὰ δύο οἰκιῶν νέων τὴν κατασκευὴν καὶ τὸν ρυθμὸν, ἀνυψοῦτο κόκκινος τοίχος, ὅστις ἀμαυρωθεὶς ὑπὸ καπνοῦ πυρίτιδος, ἦτο πολλαχῶς ἐσχισμένος καὶ κρημνισμένος. Ἐμοιάζετο ἰσχυρὸν μεμονωμένον ἔπιπτοντα ἐπὶ τὰς περὶ αὐτὸν νεωτέρας οἰκοδομὰς μελαγχολικὸν βλέμμα, καὶ μετὰ λύπης παριστάμενον μετὰ τῶν καθ' ἡμᾶς κτιρίων ἀφοῦ ἔζησε μετὰ τῶν ἀρχαίων. Καθ' ἐκαστὴν ὁ συμμαθητὴς μου Λουδὸλφ καὶ ἐγὼ διεβαίνομεν παρὰ τὸν τοίχον τοῦτον, καὶ τὸ κατ' ἐμὲ πάντοτε ἠσθάνομην ἀλλόκοτόν τι αἶσθημα· ἦτο λείψανον τείχους καταστραφέντος ὑπὸ τῶν Ἀγγλων, τὸ ὁποῖον ἀγνοῶ διὰ τί ἀφῆκαν ὀρθόν. Ἐπειδὴ δὲ ἀνασκάπτοντες καὶ οἰκοδομοῦντες παρ' αὐτὸ ἐπεσώρευσαν χώμα, τὸ ἔδαφος ὀπισθεν αὐτοῦ ὑψώθη, καὶ εὐκόλως ἐφάνετο ἡ κατακαλύπτουσα αὐτὸ χλόη· φόβος καὶ δεισιδαιμονία μὲ ἐκυρίευσον. Τὴν νύκτα μάλιστα ὅτε ἐφωτίζετο ὑπὸ τῆς σελήνης, τὰ ὀπισθεν αὐτοῦ μικρὰ δένδρα ἐλάμβανον παράδοξον σχῆμα· καὶ μοι ἤρχετο ὄρεξις ν' ἀνοίξω τὴν μικρὰν θύραν ἣτις εὕρισκετο πρὸς δεξιὰ τοῦ τείχους, ἔχουσα καὶ αὕτη παράδοξον σχῆμα.

«Ταῦτα ἔλεγόν ποτε πρὸς τὸν φίλον μου Λουδὸλφ ἐνῷ μετεβαίνομεν εἰς τὸ μικρὸν δωμάτιον ὅπου κατολοῦμεν καὶ οἱ δύο· ἐπειδὴ εἶχομεν τὸν αὐτὸν χαρακτήρα, ἦσαν δὲ καὶ αἱ περιστάσεις τοῦ βίου ἡμῶν αἱ αὐταὶ ἀντηγαπώμεθα πολὺ. Καὶ αὐτὸς καὶ ἐγὼ πατέρα εἶχομεν κληρικόν, καὶ οἱ δύο ἐλατρεύομεν τὴν ποίησιν· ταύτην μόνην εἶχομεν τὴν διαφορὰν, ὅτι αὐτὸς ἦτο δεισιδαίμων· ἠσθάνετο τὴν ἀνάγκην νὰ πιστεύῃ τὸ ψιθύρισμα τοῦ ἀνέμου ἐφῆρεν αὐτῷ φωνὰς φαντασμάτων· μυρία ἐναέρια ἀρμονίαι περιφερόμεναι εἰς τὴν ἀτμοσφαιρὰν προσέβαλλον τὴν ἀκοὴν αὐτοῦ, αἰτίνες ὅμως δὲν ἐξήθα-

νον μέχρις ἐμοῦ· ἐνὶ λόγῳ ἦτο ὁλῶς φαντασία, δι' ἣ καὶ ἐπέπληττον αὐτὸν ἀνηλεῶς. Ὅτε μίαν τῶν ἡμερῶν συνέπεσε λόγος περὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ τείχους καὶ τῆς μικρᾶς θύρας, παρετήρησα ὅτι συνεκινήθη, καὶ ὅτι κερδέθῃ ἐν ἀκαρεῖ εἰς ἀδιέξοδον λαβύρινθον φαντασιοκοπιῶν. Ἐσπευσα λοιπὸν νὰ σιωπήσω, διότι ἐβλεπον καθαρὰ ὅτι δὲν ἦτο ἀπίθανον νὰ ταραχθῇ ποτε καὶ αὐτὸς τοῦ φίλου μου ὁ νοῦς.

«Τὴν ἐπιούσαν ἐπισκεφθεὶς μετὰ μεγίστης χαρᾶς τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ Παυλίαν, ἣτις διατρίψασα πολὺ ἐκτὸς τῆς Κοπενάγης ἐπανῆλθε, μὲ περιέγραψεν αὐτὴν μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὅστις μὲ κατεπτόησε. Διὰ τί, ἀνεφώνησεν ἐπὶ τέλους, ὁ Θεὸς μοι ἔδωκεν αὐτὴν ἀδελφὴν; Ὅποια χάρις καὶ ὁποῖα κομψότης! Ἄν ἤξευρες, Ἀλβέρτε, πόσον εἶναι ὠραία καὶ πλήρης θελητήρων μὲ τὸ πένθιμον ἔνδυμα, καὶ πόσον εὐγένειαν, πόσον ὕψος ἔχουσιν αἱ ἀφελεῖς καὶ καθαραὶ ἰδέαι αὐτῆς; θὰ μ' ἐλυπείσο ὅτι εἶναι ἀδελφὴ μου.

«Ἡ παρουσία τῆς Παυλίνης καὶ αἱ περιγραφαὶ τοῦ Λουδὸλφ μὲ κατεπτόησαν, ὡς εἶπον, καὶ τὰ προαισθημάτά μου δὲν μὲ ἠπάτησαν. Μαθὼν ὅτι ἡ Παυλίνα ἔλαθε παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτῆς ἐπιστολὴν προτείνουσαν νὰ λάβῃ εἰς σύζυγον νέον τινὰ ἐξ Ἀλτόνης, ὁ φίλος μου ἐβυθίσθη εἰς τοιαύτην ἀθυμίαν, ὥστε ἐπεσεν ἀσθενής. Δὲν ἐπρόφερε πλέον οὔτε τὸ ὄνομα τῆς Παυλίνης. Ὅσάκις δὲ ἄφινεν αὐτὸν ἐκ διαλειμμάτων ὁ πυρετὸς, ἐσηκόνετο ἀπὸ τῆς κλίνης, εἶρχετο εἰς παράθυρον βλέπων πρὸς τὸν λιμένα, καὶ μὲ ὀφθαλμὸν ἑτεροπλανῆ καὶ ἄγριον παρετήρει τὰ εἰσπλέοντα καὶ ἀποπλέοντα πλοῖα. Ἰσως ἡ Παυλίνα ἐνόησε τὴν παραφορὰν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς, διότι δὲν ἤρχετο πλέον. Μετὰ ἓνα μῆνα ἔγραψε πρὸς αὐτὸν ὅτι δὲν ἐδέχθη τὴν περὶ γάμου πρότασιν, ἀλλ' ἡ εἰδησις οὐδόλως σχεδὸν ἀνεκούφισε τὸν φίλον μου.

Καὶ ἐπανέλαθε μὲν τὰς μελέτας αὐτοῦ, ἀλλ' οὐχὶ μετὰ τῆς αὐτῆς εὐχαριστήσεως ὡς καὶ πρὶν· δὲν ἐπεσκέπτετο δὲ πλέον τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐγὼ ἐφρόντιζον νὰ μὴ προφέρω τὸ ὄνομα τῆς Παυλίνης, καὶ χάριν διασκεδάσεως παρέσυρον αὐτὸν συνεχῶς εἰς τὸ θέατρον. Μίαν ἐσπέραν, μετὰ τὴν παράστασιν τραγικοῦ τινος δράματος τοῦ Ὀλβέργ, ἐνῷ ἀνεμένομεν νὰ ἐκβῇ τὸ πλῆθος ἵνα ἀναχωρήσωμεν καὶ ἡμεῖς, στρέψαντες κατὰ τύχην τὰ βλέμματα πρὸς θεωρεῖον, εἶδομεν γυναῖκα ὀρθίαν περιβαλλομένην τὴν μελωτὴν αὐτῆς. Εἶχε δὲ τὸ ἦθος τοσοῦτω γαλήνιον, τὴν στάσιν τοσοῦτω μεγαλοπρεπῆ, τὴν ὄψιν τοσοῦτω καθαρὰν, τοὺς βραχιόνιας τοσοῦτω στρογγύλους καὶ ἐντελῶς κατεσκευασμένους, τοὺς γυμνοὺς ὤμους τοσοῦτω λευκοὺς, ὥστ' ἐφάνετο ὅν ὑπεράνθρωπον. Τὸ θεωρεῖον αὐτῆς ἐφάνετο πλέον φωτισμένον τῶν λοιπῶν, ἰσως διότι αἱ ἀκτίνες φανοῦ ἀνημένου ὑψηλὰ ἐπιπτον ἀπ' εὐθείας

εἰς τὴν ἄγνωστον ἐκείνην Ἀφροδίτην. Καὶ ὁ Λουδὸλφ καὶ ἐγὼ ἐξεπλάγμεν, καὶ σπεύσαντες μετέβημεν πρὸς τὴν θύραν τοῦ θεωρείου ὅθεν ἐμελλε νὰ ἐξέλθῃ. Περιεμείναμεν δὲ ἐκεῖ πολλὴν ὥραν εἰς μάτην, διότι ἡ θύρα δὲν ἠνοίχθη. Τὸ πλῆθος εἶχεν ἤδη ἀναχωρήσει, τὰ φῶτα ἐσβέσθησαν καὶ μόναι αἱ φωναὶ τῶν ὑπηρετῶν τοῦ θεάτρου ἠκούοντο. Τί ἄρα ἐγένετο ἡ ὠραία ἐκείνη; Ὁ Λουδὸλφ ὅμως κατὰ τὸ σῆμα αὐτοῦ ἔχαιρεν, ὑπολαμβάνων ὑπερφυᾶ καὶ μαγικὰ τὰ διατρέξαντα.

«Τὴν φορὰν ταύτην, εἶπον αὐτῷ ἐνῷ ἀνεχωροῦμεν καὶ ἡμεῖς, ὅλα τὰ φαινόμενα εἶναι ὑπὲρ σοῦ. Ἐνῷ δὲ ἔλεγόν ταῦτα ὁ φίλος μου κύψας ἀνεσῆκωσε κλειδίον παραδόξου σχήματος, τρίγωνον ἔχων τὴν ἄκρον καὶ βαναύσως κατεσκευασμένον. Δείξας μοι δὲ αὐτὸ, ὁ οἰκοδεσπότης, εἶπε, δὲν θὰ ἔχῃ πῶς νὰ ἀνοίξῃ τὴν θύραν αὐτοῦ· ἄς περιεμείνωμεν ὀλίγον. Καὶ ἐπεριεμείναμεν πέντε λεπτά· ἀλλὰ τόσῳ ψυχρὰ ἦτο ἡ νύξ, ὥστ' ἐνομίσαμεν ὅτι ἐπεριεμείναμεν πέντε ὥρας. Ἐπὶ τέλους ὁ Λουδὸλφ ἔβαλε τὸ κλειδίον εἰς τὸ θυλάκιον αὐτοῦ, καὶ ἐπανήλθομεν εἰς τὰ ἴδια. Ὅκτῳ ἡμέρας ἐφύλαττεν αὐτὸ ἐπιμελῶς, καὶ ὁκτῶ ἡμέρας σκεπτόμενος ἐπίστευεν ὅτι ἄγνωστος τις θεσσαυρὸς μυστηριώδῃ εἶχε τὴν σχέσιν πρὸς αὐτό.

— Βλέπεις τοῦτο τὸ κλειδίον; μοι εἶπε τὴν ἐπιούσαν, στοιχηματίζω ἂν καὶ εἶναι χονδροκαμωμένον καὶ ἀσχημον, ὅτι κρύπτει ἐρωτικόν τι μυστήριον. ἔχω τὴν πεποίθησιν ὅτι πολλακίς θὰ ἠνοιξῇ τὴν πόλιν τῆς Ἑδέμ εἰς εὐτυχὴν τινὰ θνητόν. Εἶναι παράδοξον κλειδίον, μαγικόν· κύτταξέ τί ἀλλόκοτον εἶναι τὸ σχῆμα! Πόσον ζηλεύω, προσέθετο στενάξας, τὸν κύριον αὐτοῦ! Μὴ με ὀμιλεῖς περὶ σχέσεων ὁμολογουμένων· αἱ μυστικαὶ, αἱ ἐπικίνδυνοι, αἱ συγκινούσαι τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ θεμελίων, ἰδοὺ ἀληθεῖς ἔδομαι.

— Ἐλα, φίλε μου, ἀπεκρίθη· ἡ εὐτυχία περὶ τῆς ὁποίας λέγεις δὲν ἀξίζει οὔτε δύο λεπτά. Τὸ μυθιστόρημά σου εἶναι καλὸν διὰ τὰ βιβλία. Δὲς εἰς τὴν ὠραιότητα τῆς γυναῖκα, τὴν ὁποῖαν ἴδομεν εἰς τὸ θέατρον πνεῦμα, πλοῦτον καὶ ψυχὴν αἰσθανομένην, καὶ νυμφεύομαι αὐτὴν εὐθὺς ἐνώπιον τοῦ οὐρανοῦ χωρὶς διόλου νὰ ζηλεύω τὰς μυστηριώδεις σχέσεις σου.

— Δὲν θὰ συμφωνήσωμεν ποτέ; ἀνεφώνησεν ὀργίλως ὁ Λουδὸλφ.

«Ἄλλ' οὔτε αὐτὸς οὔτε ἐγὼ ἐπιστεύομεν ὅτι ἐλέγομεν. Ἐγὼ μὲν ἤμην ἀδιάφορος πρὸς τὴν συζυγικὴν εὐτυχίαν, εἰς αὐτοῦ δὲ τὴν κεφαλὴν ἦτο πάντοτε παροῦσα ἡ εἰκὼν τῆς Παυλίνης. Τὰ κρύφια ἡμῶν αἰσθητάματα προδίδονται συνεχῶς δι' ἀκουσίου ψεύδους, τὸ ὁποῖον προσπαθοῦμεν νὰ δικαιολογήσωμεν ἡμεῖς αὐτοί, παρὰ δι' ἐρμηνείας εἰλικρινοῦς

καὶ ἀψευδοῦς τῶν ἡμετέρων αἰσθημάτων. Τίς ἐξ ἡμῶν δὲν ἐχλεύασε μετὰ πικρίας τὴν γυναῖκα τὴν ὁποῖαν δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀποκτήσῃ, τὴν τύχην τὴν ὁποῖαν δὲν ἦτο ἐλπίς νὰ ἐξεμίσησῃ, ἢ τὴν φεύγουσαν αὐτὸν δόξαν. Ὁ Λουδὸλφ ἦτο μελαγχολικώτερος ἢ συνήθως. Ἀφοῦ περιῆλθε πολλακίς τὸ μικρὸν ἡμῶν δωμάτιον, ἔβαλε τὸν πῖλον αὐτοῦ καὶ ἐξήλθεν. Ἦτο τότε ἐβδόμη ὥρα τῆς ἐσπέρας. Ἡ νύξ ἦτο καθαρῶτα, ἡ σελήνη ἐφεγγυόβουε διαφιλῶς καὶ τὸ βλέμμα ἐφθάνεν ἀκόλυτον μέχρι βαθυτάτου οὐρανοῦ. Μείνας μόνος ἠνοιξα τὸ παράθυρον καὶ εἶδον τὸν συμμαθητὴν μου διευθυνόμενον πρὸς τὸ τεῖχος περὶ οὗ εἶπον ἀνωτέρω. Μετὰ ταῦτα ἐνησχολήθη εἰς τὴν ἐργασίαν μου, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦλθε μέχρι μεσονυκτίου ἤρχισα ν' ἀνησυχῶ. Ἦτοιαζόμεν δὲ νὰ ἐξέλθω ὅπως τρέξω εἰς ἀναζήτησιν αὐτοῦ, ὅτε μοι ἦλθεν ἡ ἰδέα ὅτι ἰσως τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ θὰ μοι ἐξήγει τὴν ἐπιούσαν διὰ τινος μυστηρίου ἐξ ἐκείνων δι' ὧν μ' ἐξεκώφαιναν ἀδιακόπως. Ἐν τοσοῦτῳ ἡ ὥρα παρήρχετο, καὶ ἡ πόλις ὅλη ἀπεκοιμήθη· ἡ ἀνησυχία μου ἐπηύξανε. Τὴν τετάρτην ὥραν καὶ ἡμίσειαν ἠνοιξα καὶ πάλιν τὸ παράθυρον, καὶ ἤκουσα τὸν ἀλέκτορα φωνοῦντα. Μετ' ὀλίγον ἤκουσα καὶ περιχαρὲς σύριγμα πρὸς τὴν ἄκραν τῆς λεωφόρου, ἐρχόμενον πρὸς τὸ μέρος μου· ἦτο σύριγμα τοῦ Λουδὸλφ, ὅστις ἰδὼν με εἰς τὸ παράθυρον, ἀνέκραξε· Δὲν σὲ τὸ ἔλεγα! Δὲν σὲ τὸ ἔλεγα! Καὶ διασκελίσας μετὰ ζωηρότητος τὰς βαθμίδας ὤρμησεν ὡς κεραυνὸς εἰς τὸ δωμάτιον, ἀκτινοβόλον ἔχον τὸ πρόσωπον καὶ βλέμμα ἐκφράζον ταῦτα· τέλος πάντων μ' εὐνόησεν ἡ τύχη, δὲν ἐπιθυμῶ τίποτε περισσύτερον.

— Συγχώρησέ με, φίλε μου, συγχώρησέ με, ἀνέκραξεν, ὅτι σὲ ἀνησυχῆσα. Εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ ἐπέρασες ὅλην τὴν νύκτα εἰς τὸ παράθυρον. Δὲν θέλω νὰ σὲ εἰπῶ τί με συνέβη· πρᾶγμα παράδοξον, ἀπίστευτον! ἔχεις ἀνάγκην ὑπνοῦ. Ἄς ἡσυχάσωμεν καὶ οἱ δύο, καὶ αὐριον ἔχομεν καιρὸν.

«Δὲν φαντάζεσθε πόσον ἐχάρην ἰδὼν τὴν τοιαύτην μεταβολὴν. Περιεπτύχθη τὸν ἀγαπητὸν φίλον μου καὶ κατὰ τὴν συμβουλήν αὐτοῦ ἔπεσα εἰς τὴν κλίνην μου· ἦτο μίαν ὥρα μετὰ μεσημβρίαν ὅτε ἐξηγήθη. Συνήθειαν εἶχομεν νὰ προγευώμεθα ἐν ταυτῷ καὶ οἱ δύο εἰς μικρὸν δωμάτιον βλέποντες πρὸς ὠραίαν ἐξοχὴν· ὅτε ἦλθον ἐκεῖ, ὁ ἥλιος ἐπιπτε λαμπρὸς ἐπὶ τῆς τραπέζης, καὶ ἠκτινοβόλοι ἐπὶ κρυστάλλων καὶ ἄλλων πολυτίμων ἀγγείων τῆς Ἰσπανίας.

— Φίλτατε Λουδὸλφ, εἶπον ἐκστατικῶς πρὸς τὸν φίλον μου, πόθεν ἡ τόση πολυτέλεια; ποῦ εἶναι τὰ παλαιὰ μας καὶ πρόστυχα σκεῦη; ποῖος σοὶ ἐχάρισεν αὐτὰ τὰ ἀργυρᾶ καὶ χρυσοῦ καὶ τορνευτὰ ἀγγεῖα;

— Αὐτὸ σ' ἐρωτῶ καὶ ἐγὼ. Πρὸ μιᾶς ὥρας κά-

θημαι και τὰ θαυμάζω. Ἐρωτήσας τὴν ξενοδόχον ἔμαθα ὅτι δὲν εἶδε κανένα νὰ ἔλθῃ ἐδῶ, και ὅτι οὔτε εἰς ἕνα χρόνον κερδαίνει ἢ ταλαίπωρος ὅσα ἀξίζουσι αὐτά. Πλὴν κῦτταξε και ἄλλα εἰς τὸ παράθυρον, ἐξάισια και σπανιώτατα ἄνθη. Τώρα δὲν τολμᾷ περιγέλα με ἀκόμη και λέγε ὅτι ὄνειροπωλῶ.

«Καλέσας και ἐγὼ τὴν ξενοδόχον ἤκουσα ὅσα εἶπε και εἰς τὸν συγκάτοικόν μου.

— Ἔστω, εἶπον, εὐρισκόμεθα εἰς βασιλεῖον μάγων· ἄς ῥοφήσωμεν τὸ τέιον τὸ ὅποιον ἄγνωστοι χεῖρες προητοίμασαν, και ἐν τοσούτῳ διηγήθητί μοι τὰ νυκτερινὰ σου ἀνδραγαθήματα.

— Και αὐτὰ εἶναι τοῦ ἄλλου κόσμου. Ἦμην περίλυπος ὅτε σὲ ἀφῆκα· ἐπεριπάτουσι ἀγάλι· ἀγάλια πλησίον ἐκείνου τοῦ πλκαιοῦ τοίχου, τὸν ὅποιον γνωρίζεις, και ἤμην τόσῳ βυθισμένος εἰς τοὺς συλλογισμούς μου, ὥστε ἀγνοῶ πῶς ἔφθασα πλησίον εἰς τὴν μικρὰν θύραν. Ἡ σελήνη ἔφεγγε, και μηχανικῶς πῶς ἐκβλῶν ἀπὸ τὸ θαλάκιόν μου τὸ κλειδίον ἐκεῖνο, τὸ ἔβαλα εἰς τὴν κλειδαριάν της. Ἐμβῆκε δὲ ἀξίολογα, τὸ ἔστρεψα και ἀμέσως ἤνοιξεν ἡ θύρα. Εὐρέθην εἰς μακρὸν και σκοτεινὸν πρόδρομον, και προχωρήσας εἶδον μακρὰν ὀλίγον φῶς. Μετ' ὀλίγον εἶδον ἄνθρωπον μαῦρον, φοροῦντα ἀσιατικὸν πῖλον και κρατοῦντα κηρίον, ὃ ὅποιος πλησιάζας με εὐσεβάστως· «Καλῶς ὠρίσατε, μοι εἶπεν, ἡ κυρία μου σὰς περιμένει. Δότε με τὴν ἄδειαν νὰ κλείσω τὴν θύραν και εὐθὺς ἔρχομαι.»

«Ὅλως ἐκστατικὸς ἠκολούθησα τὸν μικρὸν αἰθίοπα, ὅστις με ὠδήγησε μέχρι τοῦ τέλους τοῦ προδρόμου· ἀνέβημεν κλίμακα φέρουσαν εἰς δεῦτερον πρόδρομον, τοῦ ὁποίου ἡ διεύθυνσις ἦτο διαφορετικὴ. Πρὸς τὸ μέσον δὲ εὐρίσκετο ἄλλη κλίμαξ πλατυτέρα, τῆς ὁποίας αἱ βαθμίδες ἔφερον πρὸς λεμονῶνα κατὰφωτον. Φαντάσθητι τὴν χαρὰν μου μετὰ τὸ τόσον σκότος, ὅτε μάλιστα εὐρέθην εἰς τόπον θερμὸν, μετὰ φύλλων χλοερῶν και κύτρων και πορτοκαλλεῶν, και ἀγαλμάτων ἀνορθουμένων ἐπιχαρίτως ἐν μέσῳ τῶν δένδρων και τῶν ἀνθέων. Ἡ εὐωδία κατεγοήτευσεν τὰς αἰσθήσεις μου, μετὰ τοῦ χειμῶνος και τῆς νυκτὸς τῆς Κοπενάγης! Δὲν ἐδυνάμην νὰ προφέρω λέξιν· ἀπὸ δὲ διήλομεν τὸν λεμονῶνα, ὃ ὀδηγός μου ἀνέσυρε πρκαπέτασμα και με ὠδήγησεν εἰς αἴθουσαν· τόσον δὲ με ἐθάμβωσεν ἡ πολυτέλεια και τὸ κάλλος ἐκείνων αἵτινες διέτριθον ἐκεῖ, ὥστε μόνον ἐν πρᾶγμα παρετήρουν, τὸν ἀσιατικὸν χαρακτῆρα τῶν ἐπιπλῶν. Μετὰ δὲ εἴκοσι νέων γυναικῶν, ἀλλὰ κεκαλυμμένων, ποῖαν νομίζεις ὅτι εἶδον; Τὴν ἰσάγγελον ἐκείνην τοῦ θεάτρου! Ἐκάθητο εἰς ἀνάκλιτρον παραδόξου σχήματος και ἅμα ἰδοῦσά με με ἔτεινε τὴν δεξιάν ὡς πρὸς ἀρχαῖον φίλον.

— Ποτὲ, ἀνέκραξα, παραμύθι τῆς Χαλιμάς δὲν ἔφθασε τὸ ἰδικόν σου.

— Μὴ βιάζεσαι. Μὲ ἔφεραν *σερμπέτια*, ἐνῶ μακρὰν ἤκουετο μουσικὴ. Τί νὰ εἰπῶ δὲν ἤξευρα. Τέλος πάντων, ἐπιθυμῶν νὰ διακόψω τὸ βρῦμα τῆς σιωπῆς ταύτης συνομιλίαις, πρκακάλεσα τὴν κυρίαν νὰ με συγχωρήσῃ διότι ἐτάραξα τὴν ἡσυχίαν της. Εἰς τὴν μακρὰν δὲ ταύτην πρότασίν μου ἀπεκρίθη διὰ διδασκαλίαις ἠθικῆς. Ὁ τόνος τῆς ὁμιλίας της ἦτο ζένος, μελωδικωτάτη δὲ ἡ φωνὴ της. Τί τρέλα, ἔλεγε, νὰ θεωρῶμεν τὴν ἡδονὴν ἀπηγορευμένον θησαυρὸν, ὡς κλοπὴν πράγματος ἀνήκοντος εἰς τὸν Θεόν. Εἶναι λοιπὸν τότῳ μακρὰ ἡ ζωὴ ὥστε νὰ διατάζωμεν νὰ γευθῶμεν τὴν ὀλίγην ἀμφοσίαν ἢ ὁποῖα χορηγεῖται εἰς ἡμᾶς; Και διὰ νὰ τὴν γευθῶμεν πρέπει νὰ κατακτώμεν αὐτὴν διὰ ἰδρώτων και κόπων; Ὅα περιμένωμεν νὰ χάσωμεν πρῶτον τὸ ἄνθος τῆς νεότητος και τὴν ζωηρότητα τοῦ νοός;

«Εἰς τὴν φιλοσοφικὴν αὐτὴν ὁμιλίαν ἐξεργουμένη ἀπὸ γόμα τόσῳ ἀνθηρὸν και τόσῳ πειστικὸν παρηκολούθησεν ἀνατολικὸς χορὸς τῶν περὶ τὴν θεὰν παρθένων. Και εἶναι δυνατὸν νὰ σὲ περιγράψω τὴν ἔκτασίν μου, ὅτε μάλιστα ἀνυψώσασα ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν της, τῆς ὁποίας ἡ ξανθὴ μακρὰ κόμη ἐχύθη διὰ μιᾶς, ἠχηρὸν κύμβαλον διεύθυνε τὸν χορὸν! Πόσον ἦτο ὠραία! Πῶς τὰ χρυσαῖα της μαλλία ἐκυμάτιζον περὶ τὸ ὠχρὸν πρόσωπόν της! Νὰ σὲ τὸ εἰπῶ τέλος πάντων, φίλε μου; αὐτὴ με ἐμάγευσε με τὸ κάλλος και τὴν χάριν της και με ἀνήκει διὰ παντός.

— Και πῶς ὀνομάζεται ἡ ὠραία αὐτὴ ἄγνωστος;

— Ὅταν τὴν ἐρώτησα ἐξεκαρδίστη γελῶσα, και με ἀπεκρίθη εἰς γλῶσσαν τὴν ὁποίαν δὲν ἐνόησα. Ὅα τὴν ἐνόμιζα τρελὴν ἂν δὲν με ἔδιδε τόσας ἀποδείξεις τῆς εὐφυΐας της. Αὐτὰ τὰ ὁποῖα σὲ διηγούμαι φαίνονται ἀπίθανα· και ὅμως σὲ διηγούμαι ἱστορία.

«Ἐμείνα πλησίον τοῦ φίλου μου ὀλόκληρον τὴν ἡμέραν παρατηρῶν αὐτὸν μετὰ προσοχῆς, μήπως παρῆρθε. Πρὸς τὸ ἔσπερας μεταβάντες δύο λεύγας μακρὰν τῆς Κοπενάγης ἐγεύθημεν παρά τινι ἀξιοσεβάστω δικαστῇ, ἔχοντι ἀξίολογον οἰκογένειαν. Ποτὲ δὲν εἶδον τὸν Λουδὸλφ τόσῳ ζωηρὸν και τόσῳ εὐθυμον· ἀδιακόπως ὠμίλει μετὰ πολλῆς χάριτος και εὐφυΐας. Ἡ νυκτερινὴ ἐκείνη σκηνὴ ἀντὶ νὰ ταραξῆ τὴν φαντασίαν αὐτοῦ, ἔστερέωσεν ἐξ ἐναντίας αὐτὴν. Ἦμην εὐτυχῆς διὰ τὴν μεταβολὴν ταύτην τοῦ φίλου μου, ὅστις ἐφαίνετο λησμονήσας και αὐτὴν αὐτοῦ τὴν ἀδελφὴν Παυλίαν.

Ὅτε ἐπεστρέψαμεν εἰς τὰ ἴδια, παρετηρήσαμεν ὅτι ἡ μαγεία ἔτρεχε κατόπι ἡμῶν. Ὅλα τὰ ἐπιπλά ἦσαν ἠλλαγμένα. Ἐλυπήθη ὅμως ὅτι δὲν ἔλαβον καιρὸν ν' ἀποχαιρετίσω τὰ παλαιὰ μου ἐρμάρια, τῶν

ὁποίων οἱ σκοληκὸδρομοὶ πρκαστᾶται ἔσπευδον νὰ ἀσπασθῶσι τὸ ἔδαφος, και τὸ παμπάλαιον χάλκινον ὠρολόγιον μετὰ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ φυσιγνάθου και γυλῶχειρος Ἐρωτῆλου, πρὸς τούτοις δὲ και τὰ κρκαβάτια ἡμῶν ἄτινα ὠμοῖζον πρὸς κυτῖα μᾶλλον ἢ πρὸς κλίνας θνητῶν. Τὰ νέα σκεῖη ἦσαν ἐξάισια, ἐκ τῶν πολυτιμωτέρων ξύλων και ὀστέων. Ἀξιοσημείωτος ἦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις μικρὰ ἐξ ἐθέτου βιβλιοθήκη, λεπτοεργηθεῖσα ὑπὸ τεχνίτου κινέζου, διπλῆ, ἐφ' ἑνὸς μὲν μέρους ἔχουσα γεγλυμμένον χρυσοῖς γράμμασι τὸ ὄνομα τοῦ φίλου μου, ἐπὶ δὲ τοῦ ἄλλου τὸ ἐμόν. Ἡ ἀόρατος αὐτῆ προστασία κτετέστησε γλυκύτατον και ἐρκαίδρυνε τὸν πρῖν λυπηρὸν και δύσκολον ἡμῶν βίον. Ἐκάστην πρῶϊν δὲ μικρὸς αἰθίοψ τῆς μοῖρας (οὕτω πῶς ἐκκλούμεν αὐτὸν) ἐρχόμενος ἔφερον ἄνθη και καρπούς ἐντὸς κανίστρου, πρὸς τούτοις δὲ και συρικὰ ὑφάσματα και πολυτιμὰ ἄλλα πράγματα, ποτὲ ὅμως χρήματα. Ἡ τράπεζα ἡμῶν ἦτο ἀξίη ἠγεμόνος, και ὁσάκις ἐξήτουμέν παρὰ τῆς ξενοδόχου νὰ φέρῃ τὸν λογαριασμὸν αὐτῆς, ἀπεκρίνετο τακτικὰ· — Ἐλησμονήσατε, κύριοι, ὅτι μ' ἐπληρώσατε ἕνα μῆνα ἐκ προκκαταβολῆς και ὅτι ἔχετε τὴν ἀπόδειξίν μου;

Δύο μῆνες παρήλθον κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν, ἐγὼ ὅμως ἤμην ἀνήσυχος νὰ ἐξιχνεύσω τὸ μυστήριον.

— Ἦξεύρεις, εἶπον εἰς τὸν Λουδὸλφ, ὅτι ἡ θέσις μου, και μάλιστα ἡ ἰδική μου, κατήντησεν ἀνυπόφορος; Σὺ καθ' ἔσπερας παρηγορεῖσαι διὰ τὴν ἀβεβαιότητα και τὸ σκότος αὐτὸ, εὐρισκόμενος πλησίον ὠραίας γυναικὸς ἐντὸς μαγευμένου ὑπογείου· ἐγὼ ὅμως τοῦτο βλέπω βέβαιον, ὅτι εἴμεθα συγχρόνως και πλούσιοι και πτωχοί, ζῶμεν ὡς βασιλεῖς και δὲν ἔχομεν λεπτὸν. Οἱ ἄνθρωποι δὲν μᾶς τιμοῦν πλέον, μᾶς θεωροῦν ὡς χαρτοπαίκτης και κλέπτας. Σὲ προειδοποιῶ ὅτι θὰ σὲ ἀφήσω μετὰ τινος ἡμέρας και θὰ ὑπάγω εἰς Ἀλτόναν.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ συμμαθητῆς μου ἀνεστῆναξεν και εἶπεν·

— Εἴμαι ἀηδιασμένος ὅσῳ και σύ. Ἄν ἤξευρες πόσον εἶναι παράξενος, ἀπαιτητικὴ, φαντασιοκόπος! Διὰ τὴν μεγάλην της εὐφυΐαν καταφρονεῖ ὄλον τὸν κόσμον. Τρυπῶ τὸ κεφάλι μου νὰ ἐννοήσω ἂν εἶναι τυχοδιώκτης, βασιλισσὴ ἢ μοῖρα. Μὲ ἀγαπᾷ τάχα; τίποτε δὲν ἐννοῶ· με ὑπόσχεται, παραθαίνει τὰς ὑποσχέσεις, και με ἀφίνει μόνον· και ὅταν τὴν ἐρώτησω περὶ τοῦ ὀνόματος, τῆς θέσεως και τῶν μέσων τὰ ὁποῖα μεταχειρίζεται ὅπως μᾶς περιποιῆται τόσῳ φιλοφρόνως, ἐπιδίδεται εἰς ἄσβεστον γέλωτα. Ἐν ἐνὶ λόγῳ ἀληθινὴν συμπάθειαν ἐκ μέρους της δὲν βλέπω, και σοὶ ὁμολογῶ ὅτι ἐβαρύνθη.

— Και σὺ δὲν τὴν ἀγαπᾷς;

— Ἐγὼ; ποτὲ! αὐτὸ τὸ ἐξοχόν της πνεῦμα με

προσβάλλει. Χθὲς ἀκόμη, μετὰ τὸ λόγων μοι εἶπε· — Τί σημαίνει ἡ λέξις ζηλοτυπία ποτὲ μου δὲν ἐνόησα.

— Και πῶς, εἶπα, σὲ εἶναι ἀδιάφορον ἂν ἀγπήσω ἄλλην γυναῖκα;

— Σὲ οἰκτεῖρω, ἀπεκρίθη· ἡ πειρά μου, ἂν και εἴμαι ἀκόμη νέος, με προφυλάττει ἀπὸ αὐτὰ καὶ σνεῖρα ἀσθενοῦς φαντασίας. Ὅποιος ἐγωῖσμός! Διατί οἱ λαοὶ τῆς Ἀρκτου ἐθεοποίησαν σχεδὸν αὐτὸ τὸ λυπηρὸν αἴσθημα; Εἰς τὴν Ἀσίαν, ὅπου τὰ ἄνθη ἔχουν περισσοτέρην εὐωδίαν, ὅπου ὁ οὐρανὸς εἶναι πλέον καθαρὸς και ὁ ἔρως πλέον ἐνθουσιώδης, ὅλαι αἱ σύζυγοι ζοῦν ὡς ἀδελφαὶ ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ μέρους, και ὅλα τὰ παιδιὰ τοῦ κυρίου εἶναι ἀδέλφια.

— Εἶσαι ἀπὸ τὴν Ἀσίαν; ἠρώτησα.

— Μὴ με ἐρωτᾷς, ἀπεκρίθη, βαλοῦσα τὸν δάκτυλον εἰς τὸ στόμα αὐτῆς.

— Βλέπεις, ἀγαπητέ μου Ἀλφρέδε, ὅτι μέγα χάσμα ἐστήρικται μετὰ τὴν αὐτῆς και ἐμοῦ.

Εἰς τοιαύτην ἀηδίαν και στενόχωρον θέσιν εὐρισκόμεθα, ὅτε ἦλθεν ὁ πατήρ τοῦ Λουδὸλφ και ἡ Παυλίνα μετ' αὐτοῦ.

(Ἔπεται τὸ τέλος.)

Π Ε Ρ Ι

ΑΡΧΑΙΩΝ ΤΙΝΩΝ ΟΝΟΜΑΤΟΘΕΣΙΩΝ ΕΝ ΣΥΡΩΙ (*).

Ἐὰν νομίζετε ὅτι αἱ ἐν τῇ βραχυτάτῃ ταύτῃ σημειώσεις μου ἀναφερόμεναι ὀνομασίαι μερῶν τινῶν τῆς νήσου Σύρου δὲν ἐκφεύγουσι τοῦ κύκλου τῶν ἐνεργειῶν τῆς πρὸς συλλογὴν γλωσσολογικῆς ὕλης συσταθείσης ἐπιτροπῆς τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου, παραθέσατε αὐτὰς δίκην ψιγίων ἐν τῇ ὀσημέρῃ πληρουμένη γλωσσολογικῇ πανδικαίᾳ. Ἡ περισύναξις δὲ ὀνοματοθεσιῶν ἀρχαίων διατηρουμένων ἀκεραίων ἢ κατ' ἐλάχιστον κεκολωθωμένων συμβάλλει, νομίζω, τὰ μέγιστα εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἐπιτροπῆς. Τοῦτο συνειδῶς πέμπω ὑμῖν τὰ κατωτέρω μετὰ τινος συστολῆς, ἀλλὰ και χωρὶς νὰ πάθω τὸ τοῦ σχολαστικοῦ ἐκείνου, ὅστις ἠρυθρίασε μέλλων νὰ παρουσιάσῃ εἰς τόσον ὄμιλον μόλις πηχυσίον τεκνίον.

Και πρῶτον μὲν ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ διατήρησις τῆς ὀνομασίας *Βήσσα* ἐπὶ τινος καλῆς τοποθεσίας τῆς νήσου· λέγω δὲ ἀξιοσημείωτος, διότι ἡ λέ-

(*) Ἡ ἐπιστολιμαία αὕτη διατριβὴ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ φιλολ. Συλλόγου Π α ρ ν α σ σ ὀ ε, τῆς ἐκλεχθείσης πρὸς συλλογὴν γλωσσολογικῆς ὕλης κλπ.

εις βήσσα, σημαίνουσα ὡς γνωστὸν, κοιλάδα εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ οὐχὶ τόσῳ συνήθων καὶ ἐν αὐτῇ τῇ μέσῃ ἀρχαιότητι. Ἰπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπαντᾷ δῆμος ἀρχαῖος, ἀνήκων εἰς τὴν Ἀντιοχίδα φυλὴν τῆς Ἀττικῆς καὶ κείμενος πλησίον ἐτέρου δήμου τῆς Ἀμφιτροπῆς, μεταξὺ Ἀναφλίτου καὶ Θωρικῶ (Ξενοφ. περὶ προσ. 4.43). Περὶ τῆς ὀρθογράφου τῆς λέξεως Βήσσα, ὁ Στράβων λέγει τὰ ἐξῆς: «Τὸν ἐν Ἀττικῇ δῆμον ἀφ' οὗ Βησαιεῖς οἱ δημῶνται λέγονται ἐν τῷ ἐνὶ σίγμα γράφεται. Ἰπὴρ χε προσέτι καὶ ἄλλος δῆμος ἐν Λοκρίδι, καλούμενος Βήσσα· ἀλλὰ περὶ τούτου γνωματεύει ὁ Στράβων ὅτι γράφεται διὰ διπλοῦ σίγμα» (Στρ. β, Θ. § 5). Ὡστε βλέπομεν ὅτι ἡ λέξις εἶναι ἀρχαιοτάτη καὶ διετηρήθη ἀδιάφθορος καὶ σήμερον ἐτι ἐν Σύρῳ. Ἐπίσης ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ ὀνομασία τοῦ Σίριγγος, μέρους τινὸς ἐν Σύρῳ ἐρήμου καὶ ἀναβλύζοντος ὡς ἀπὸ σωλῆνος διαυγέστατον ὕδωρ, ὅπερ ἀναφέρεται καὶ εἰς δημῶδες τι τῶν Συρίων ἄσμα:

«Νά'χα νερὸ τοῦ Σίριγγα, σταφύλ' ἀπὸ τὰ Κροῦσσα
x' ἕνα κλαδί βασιλικὸ ἀπὸ τὴν Κυπερούσσα.»

Ἡ ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ ἀναφερομένη Κυπερούσσα, εἶναι ἐτέρα τοποθεσία τῆς νήσου, ὀνομασθεῖσα οὕτω βεβαίως ἐκ τοῦ κυπερίος, κοινῶς κύπερη (τὸ παρὰ Γάλλοις *souchei*). Ἡ δὲ παραγωγή τῆς ὀνομασίας ἐκ τῆς κυπαρίσσου εἶναι ὅλως ἀπίθανος, καθόσον αἱ κυπαρίσσοι εἶναι σπάνιαι ἐν τῇ νήσῳ, ἐν ᾗ ἡ κυπερίς, τὸ κοινότατον παρ' Ἀραψι χάμπου-λεζίζ, φύεται ἐν πολλοῖς τῆς νήσου μέρεσι.

Τῆς ἐξοχῆς Ἐπισκοπεῖον ὑπέρκειται βουνὸν πετρῶδες, καλούμενον Βώλακας· ἀναντιρρήτως δὲ εἶναι ἐκ τοῦ βώλαξ=ακος=βῶλος (ὡς ἡ παρ' Ὀμήρῳ ἐριβώλαξ Φθία ἡ πατρίς τοῦ Ἀχιλλέως).

Ἄλλαι ἀρχαῖαι ὀνοματοθεσίαι ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ εἰσὶν αἱ ἐξῆς: Παρακοπή ἐκ τοῦ παρακόπτειν· καὶ ὄντως τὸ μέρος τοῦτο τῆς πρὸς τὴν Ποσειδωνίαν ὁδοῦ εἶναι παρακεκομμένον, τέμνον πως καὶ τεμνόμενον. Βουρλάκκοι εἶτε Φουρλάκκοι, πιθανῶς ἐκ τοῦ βορβορολάκκοι, ἢ βουρκολάκκοι· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν πολλοῖς τῆς Ἑλλάδος μέρεσιν ἀναφέρονται τοποθεσίαι Βρυκολάκκοι, δὲν εἶναι ὅλως ἀπίθανον νὰ παρεφθάρη ἐκ τούτου· οὐχ ἦττον ἡ ῥίζα τῶν λέξεων τούτων φαίνεται Ἑλληνικὴ καθαρὰ, καὶ τοῦτο κυρίως ἐνδιαφέρει ἡμᾶς.

Παρὰ τὸν λιμένα τῆς Σύρου ὑπάρχει εἰδὸς τι λιμενίσκου, καλούμενου Ἀζόλιμος, ἧτις δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ παρήχηται ἐκ τοῦ Ἄζα (ἄω-ἄζω) καὶ λίμνη, ἦτοι: ξηρὰ λίμνη. Πιθανὸν ὅμως νὰ παρήχηται καὶ ἐκ τοῦ Ὀζόλιμος, ὄζουσα λίμνη (ὡς Ὀζόλαι Λοκροί). Θέλει δὲ εἶσθαι ἐντὸς μεγάλης ἀμφιβολίας ἡ παραγωγή τῆς Ἀζολίμου ἐκ τοῦ Ὀζολη θηλ. τοῦ Ὀζάλης, ὅπερ εἶναι οὐσιαστικὸν τοῦ ὄζαινα, εἶδος ὀκταπο-

δίου. Ἀλλὰ ἡ παραγωγή αὕτη εἶναι λίαν παρακεκινδυνευμένη, εἰ μὴ ὅλως ἀπορρίπτέα.

Περὶ τοῦ λιμένου τῆς ἐξοχῆς Ποσειδίων (Ποσειδωνίων), ἐν οἷς ὑποτίθεται ὅτι ὑπῆρχεν ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος, καθὼς καὶ περὶ τοῦ γειτονικοῦ αὐτῶν Φοίνικος καὶ τινῶν ἄλλων τοποθεσιῶν ἀναφέρονται τινα ἐν τῇ *Revue archéologique* (ἐν φυλ. Ὀκτωβρίου 1862), ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις τοῦ διατριβογράφου περὶ τῆς ἐν Σύρῳ θέσεως Καβεῖρι (;), ὡς διατηρησάσης τὴν ὀνομασίαν ταύτην ἐκ τινος ἀρχαίου ναοῦ θεοῦ τινος τῶν Καβεῖρων μοι φαίνεται λίαν ἀπίθανος.

Ἐν γένει δὲ σημειῶ ἡμῖν ὅτι ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ διετηρήθησαν ἐν πολλοῖς μέρεσιν ὀνομασίαι ἀρχαιοτάται καὶ λίαν κατάλληλοι πρὸς τὰς τοποθεσίας· λέγω δὲ τοῦτο ἐλπίζων ὅτι καὶ αἱ ὀνομασίαι ἄλλων τινῶν τοποθεσιῶν, οἷον ἡ τῶν *Γραμμάτων*, ἢ τοῦ Κοῦ(μ)μοῦ (πιθανὸν ἐκ τοῦ Κομμοί, στολισμοί, μέρος ὑπηρεσιαμένου), ἢ τῆς ἐξοχῆς *Manna*, ἢ τῶν *Talartaw* καὶ ἢ τῆς παραθαλασσίας Βάρι(δ)ος (ἰσως εἰς τοῦ βάρης, βάριδος, σχεδιάς ἢ πύργου), ἀποπνεύουσι τινα ἀρχαιοπρέπειαν, καὶ δύνανται μετὰ ἀπίθων ἄλλων νὰ παραταχθῶσιν ὡς μικροσκοπικοὶ ἐβελονταί ἐν τῇ λεγεῶνι τῶν ὑπὲρ τῆς γλώσσης μας καὶ κατὰ τοῦ ἀπαισιοδόξου ἐκείνου Γερμανοῦ μαρτυριῶν.

TIM. A. AMPELAE.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Medieval Greek texts, being a collection of the earliest compositions in vulgar Greek prior to the year 1500, edited with prolegomena and critical notes by Wilhel Wagner Ph. D. part. I. — Published for the philological society by Asher et Co.

Ἡ μελέτη τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ δὲν ἐπιδιώκεται παρ' ἡμῖν ὅσον ἔπρεπεν. Ἡ δόξα τῶν ἀρχαίων, κολακεύουσα τὴν ἐθνικὴν ματαιότητα, ἀπορροφᾷ ὀλόκληρον τὴν προσοχὴν καὶ τὴν λατρείαν ἡμῶν· εἰς ὅλα δὲ τὰ ζητήματα τὰ συνεχόμενα μετὰ τὸν πολιτικὸν ἡμῶν βίον, φέρομεν εἰς τὸ μέσον τὸ κλέος τῆς ἀρχαίας προγονικῆς ἐποχῆς, λησμονοῦντες, ἢ πασχίζοντες νὰ παρασιωπήσωμεν τὸ μέγα χάσμα ὅπερ μᾶς διαχωρίζει ἡ μᾶς ἐνόει μετὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Καὶ ὅμως ἡ γνώσις τοῦ παρασιωπούμενου τούτου παρελθόντος θὰ ἦτο λυσιτελὴς ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις, καὶ θὰ μᾶς ἔφεραν εἰς ὑγιέστερα συμπεράσματα ὡς πρὸς πάντα τὰ ἀντικείμενα τῶν ἐθνικῶν συζητήσεων. Καὶ εἰς τὰ πολιτικά, (ἅτινα δυστυχῶς ἐπασχολοῦν τοσοῦτον τὸν καιρὸν τῶν τε ἐχόντων καὶ τῶν μὴ ἐχόντων τὰ προσόντα νὰ σώσωσι τὴν πατρίδα,) καὶ εἰς τὰ πολιτικά αὐτὰ πολὺ ἐπιτυχέ-

στεροι θὰ ἦμεθα, ἀν εἶχομεν συνεχέστερα εἰς τὸν νοῦν τοὺς αἰῶνας τοῦ μεσαιωνικοῦ ἡμῶν βίου ἀπ' ἐναντίας, περὶ μὲν τοῦ σκοτεινοῦ τούτου παρελθόντος οὐδεὶς λόγος γίνεται· ἐξαπατῶντες δὲ ἡμᾶς αὐτοὺς μετὰ τὰ μεγαλόχηρα τῶν ἀρχαίων ὀνόματα, στηρίζομεν ἐπ' αὐτῶν ἀξιώσεις, αἵτινες θὰ ἦσαν γελοῖαι, ἀν δὲν εἶχαν θλιβεράς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ συνεπειάς. Ἀλλ' ὑπὸ φιλολογικῆν πρὸ πάντων ἐποψίν, θὰ ἦτο μέγιστον βοήθημα ἡ διὰ τῶν μεσαιωνικῶν σπουδῶν ἐξέλεγχις τῶν περιπετειῶν τῆς γλώσσης, καθόσον ἰσως τοιοῦτοτρόπως ἐπεσπύδατο ἡ λύσις τοῦ ζητήματος περὶ τῆς νέας Ἑλληνικῆς διαλέκτου· ζητήματος ὀπισθοδρομοῦντος τὴν διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν τοῦ ἔθνους διάπλασιν, ἐνόσω ἡ σκέψις τῶν γραφόντων εἶναι οὐχὶ τόσον τὴν θὰ γράψωσιν, ὅσον πῶς θὰ γράψωσιν.

Ἐκτὸς τούτων πάντων, τὰ σωζόμενα μνημεῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ μεσαιῶνος ἀποδεικνύουν τὴν σχέσιν, ἧτις τότε ὑπῆρχε μεταξὺ Δύσεως καὶ Ἀνατολῆς. Ὁ δὲ πολλαπλασιασμός τῶν ἀποδείξεων ὅτι διήλθομεν καὶ ἡμεῖς τὴν αὐτὴν ἐν μέρει μετὰ τὴν λοιπὴν Εὐρώπῃν μεσαιωνικὴν ἀγωγὴν, δύναται νὰ διαφωτίσῃ πολλὰ σκοτεινὰ σημεῖα τοῦ παρελθόντος, καὶ τοῦ παρόντος ἐτι. Τὴν τοιαύτην μετὰ τῆς Γαλλίας ἰδίως σχέσιν, ἐπραγματεύθη λίαν ἐπιτυχῶς ὁ K. Gidel εἰς σύγγραμμα (1) ἐπαξίως στεφθὲν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς ἀκαδημίας.

Παρ' ἡμῖν, μολίς πρὸ τινῶν ἐτῶν ἤρχισαν τινὲς τῶν λογίων νὰ ἐνασχολῶνται σπουδαίως περὶ τὰς τοιαύτας μελέτας. Ἀλλ' ἀνάγκη τὸ καλὸν αὐτῶν παράδειγμα νὰ καρποφορήσῃ, ἐξάπτων ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὴν τοῦ κοινῶν περιέργειαν καὶ μεριμνᾶν ὑπὲρ τῶν τοιούτων μελετῶν, αἵτινες ἔπρεπε κυρίως νὰ ἦναι στάδιον φιλολογικῆς διακρίσεως διὰ τοὺς Ἕλληνας. Ἐνόσω ὅμως οἱ ἡμέτεροι μένουσιν ὀπίσω, μεγάλη ὀφείλεται χάρις εἰς τοὺς σοφοὺς ἀλλοφύλους, τοὺς χάριν τῆς ἐπιστήμης ἐνασχολουμένους εἰς τὰ τοιαῦτα.

Εἰς τὴν χορείαν τῶν τοιούτων ἑλληνομαθῶν ξένων ἔχομεν ἤδη νὰ κατατάξωμεν τὸν Κύριον Βιλέμον Βάγνερ, τὸν ἐκδόντα διὰ τῆς ἐν Λονδίῳ φιλολογικῆς ἐταιρίας συλλογὴν ἑπτὰ ποιημάτων, πρὸ τοῦ 1500 μ. Χ. στιχοῦρηθέντων, ἐξ ὧν τρία πρῶτων ἤδη δημοσιεύονται.

Τὰ τέσσαρα καὶ ἄλλοτε ἐκδοθέντα εἶναι τὰ ἐξῆς:

Α'. Ἡ ἀναγνώρισις. Ποίημα ἐκ στίχων 70 ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου K. Ζαμπέλιου κατὰ πρῶτον ἐκδοθέν, τὸ ἀρχαιότερον ἰσως τῶν δημοτικῶν τῆς Ἑλλάδος ᾠμάτων.

(1) *Études sur la littérature grecque moderne 1861.*

Β'. Διήγησις ἐξαιρετικῆς ἐρωτικῆς καὶ ξένης, Φλωρίου τοῦ παρεντυχῆος καὶ κόρης Πλακζιαφλόρης. — Ἡ διήγησις αὕτη, ἐκ στίχων 1875, ἐδημοσιεύθη καὶ εἰς τοῦ καθηγητοῦ Μαυροφρεῖδου τὴν ἐκλογὴν μνημείων νεο-ἑλληνικῶν. Ὁ K. Gidel εἰς τὸ προμνημονευθὲν ἀξιόλογον σύγγραμμά του, ποιεῖται ἱκανὸν λόγον περὶ τοῦ ἀρχαίου τούτου στιχοῦρηματος. — Τὸ μεσαιωνικὸν γαλλικὸν ποίημα «*Histoire des Aventures de Floire et Blancheflor*» μεταφρασθὲν εἰς πλείστας γλώσσας, μετηνέχθη καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, οὐχὶ ὅμως ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ κατ' εὐθείαν, ἀλλὰ ἐκ τῆς Ἰταλικῆς μιμήσεως τοῦ Βοκακίου. Κατὰ τὸν K. Gidel, ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῆς Ἰταλικῆς ταύτης μιμήσεως (Filosopo, di Giovanni Boccaccio,) συνέβραψεν ὁ Ἕλληνας ποιητὴς τὴν ἐξαιρετικὴν καὶ ξένην διήγησιν του.

Γ'. Ἱστορικὴ ἐξήγησις περὶ Βελισσαρίου, ἐκ στίχων 840.

Δ'. Θρήνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐκ στίχων 1044.

Ἐκ τῶν δύο ποιημάτων τούτων τοῦ Ροδίου Γεωργιᾶ, τὸ μὲν πρῶτον εἶχεν ἐκδώσει τὸ 1843, ὁ Ἄγγλος Dr Giles. Ἀλλ' ἠδύνατο καὶ τοῦτο νὰ καταταχθῆ μετὰ τῶν ἀνεκδότων, καθότι μόνον 60 ἀντίτυπα εἶχον ἐκτυπωθῆ. Ὁ K. Βάγνερ φρονεῖ ὅτι τὸ ποίημα τοῦτο εἶναι τὸ ἐν Βενετίᾳ τυπωθὲν τὸ 1554 ὑπὸ τὸν τίτλον: Διήγησις εἰς τὰς πράξεις τοῦ περιβοήτου στρατηγῶν τῶν Ῥωμαίων μεγάλου Βελισσαρίου, κατὰ τὴν ἐν τῷ Καταλόγῳ τοῦ K. A. Π. Βρετοῦ σημείωσιν (ἐν σελίδι 29)· ὁ δὲ K. Gidel περὶ τοῦ αὐτοῦ ποιήματος γράφει ὅτι εἶναι très connu dans la Grèce et nouvellement reimprimé. — Μὴ γνωρίζων τί μὴδὲ περὶ τοῦ ἐν Βενετίᾳ ἐκδοθέντος βιβλίου μὴδὲ περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀναφερομένων ὑπὸ τοῦ Γάλλου συγγραφέως μετατυπώσεων, δὲν εἶμαι ἐντεῦθεν εἰς θέσιν νὰ ἐξακριβώσω ἀν ὁ Dr Giles δὲν ὑπῆρχε τῷ ὄντι ὁ πρῶτος τοῦ ποιήματος ἐκδοτής.

Ὁ «Θρήνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως» ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Ellissen εἰς τὸν γ' τόμον τῶν νεοελληνικῶν ἀναλέκτων του.

Τὰ τρία ἀνεκδοτά τῆς συλλογῆς ποιήματα εἶναι τὰ ἐξῆς:

α.) Διήγησις πολυπαθοῦς Ἀπολλωνίου τοῦ Τύρου.
β.) Θρήνος περὶ Ταμορλάγγου.
γ.) Τὸ θαυμάσιον τῆς Ρόδου.

Τὸ πρῶτον τῶν ποιημάτων τούτων, ἐκ στίχων 852, ἀντέγραψε διὰ τὸν ἐκδότην ἐκ τοῦ χειρογράφου τῆς Παρισίνης βιβλιοθήκης ὁ K. Gidel, ὅστις ἐπλούτισε τὴν συλλογὴν τοῦ K. Wagner δι' ἀξίας λόγου διατριβῆς περὶ τοῦ ποιήματος τούτου.

Κατὰ τὸν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ χειρογράφου τίτλον,

ἡ διήγησις εἶναι μεταγλωττίσμα ἀπὸ Λατινικῆς εἰς Ῥωμαϊκῆν.

Ἄλλὰ φαίνεται παραδεδειγμένον ὅτι ἡ ἱστορία αὕτη τοῦ Ἀπολλωνίου εἶχε γραφῆ ἀνάκαθεν ἑλληνιστί, καὶ ὅτι μεταφραθεῖσα εἰς τὴν Λατινικὴν (τὸ ὅποιον πιθανῶς σημαίνει τὴν Ἰταλικὴν) μεταφέρθη ἐκ τῆς ξένης γλώσσης εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐκ νέου, διὰ τοῦ μεταγλωττίσματος τούτου. Ἡ αὐτὴ ὑπόθεσις στιχουργηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Γαβριὴλ Κοντιάνου, ἐξεδόθη πολλάκις ἐν Βενετίᾳ, κατὰ τὴν λεπτομερῆ ὑπ' ἀριθ. 36 σημειώσιν τοῦ κταλόγου τοῦ κ. Α. Π. Βρετοῦ. Ἄλλ' ἀγνοῶ κατὰ πόσον τὸ ἔργον τοῦ Κοντιάνου ἔχει σχέσιν μὲ τὸ ἤδη ἐκδιδόμενον χειρόγραφον.

Τὸ ἐν Παρισίοις χειρόγραφον τοῦτο εἶναι ὡς φαίνεται γεγραμμένον τὸ δ' αἰνιγματῶδες τῆς γραφῆς φέρει συχνάκις εἰς ἀμυχάνιαν καὶ τὸν Γάλλον καὶ τὸν Γερμανὸν φιλόλογον. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο δι' αὐτοὺς (καὶ δι' ἅπαντα ἐν γένει ἀλλογενῆ) νὰ ἔχωσι τὴν βοήθειαν Ἑλλήνων εἰς τοιαύτας ἀντιγραφὰς καὶ ἐκδόσεις νεο-ελληνικῶν κειμένων· ὁ Ἕλληνας, καὶ ὁ μὴ οὐδαμῶς φιλόλογος, δύναται, καθ' ὃ Ἕλληνας, νὰ διαφωτίσῃ πολλὰ σκοτεινὰ χωρία, τὰ ὁποῖα ὁ βαθύτερος ξένος φιλόλογος δυσκόλως ὑπερπηδᾷ. Ὡς παράδειγμα τῶν τοιούτων δυσκολιῶν παραθέτω τοὺς ἐξῆς δύο στίχους :

στ. 151. Εἰ δ' οὐ χερῆς ἐν [τῇ] ἑδῶ [μηδ' ἔχῃς τι] νὰ ζήσης·
στ. 576. Μὴ κύρι νὰ χεῖς τὸ πικρὸν παροῦ τὴν λύπην πούχῳ.

Ἐκ τῆς παρατιθεμένης εἰς σημειώσεις γραφῆς τοῦ χειρογράφου, ἡ διόρθωσις φαίνεται εὐκολος εἰς τὸν Ἕλληνα ἀναγνώστην, τοῦ μὲν πρώτου στίχου ὡς ἐξῆς :

Εἶδ' οὐκ εὐρεῖς ἐν ἑδῶ σίτον νὰ φᾶς νὰ ζήσης·
τοῦ δὲ δευτέρου :

Μηκάρη νὰ χεῖς μοῦ τὸ πῆ πάρου τὴν λύπην πούχῳ.
Καὶ λέξεις δὲ διάφοροι ἠδύναντο εὐχερῶς νὰ διορθωθῶσιν· οὕτω ἐν στίχῳ :

- 221 ἀντὶ ἐμοσσιῶν γράφε θμωφιδιὰν
- 412 » [καὶ] αἰῶν » ὁσίαν
- 415 » αἰζαρεν » ἐβύζαρεν
- 575 » φῶτιν » φωτήν, κτλ.

Ὁ Θρῆνος περὶ Ταμυρλάγγου, ἐκ στίχων 95, ἀντεγράφη ἐπίσης ἐκ χειρογράφου τῆς αὐτοκρατορικῆς τῶν Παρισίων βιβλιοθήκης. Τὸ περιεργον τοῦτο ἀπόσπασμα ποιήματος ἀναγομένου εἰς τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 15ου αἰῶνος, ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Κοραῆ εἰς τὰ προλεγόμενα τοῦ δευτέρου τόμου τῶν Ἀτάκτων του, ὁμοῦ μὲ τὰ ἄλλα μνημεῖα τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὡς λέγει «ἠρανήσθη τὸ γλωσσολογικὸν δοκίμιόν του».

Ἄλλὰ καὶ εἰς τοῦτου τὴν ἀντιγραφὴν παρεῖσα φησαν ἀμφίβουλοι τινες ἐξηγήσεις οἷον :

- ἐν στίχῳ 27 ὁποῖον ἀντὶ Μεσσιῶν
- » 31 ἀναχορῶν » ἀναχωρῶν
- » 66 ἀκολουθεῖσαι » ἀκολουθησῶσαι
- » 79 ἀχείρωτους » ἀχέρω τοὺς

ἐν δὲ στίχῳ 46 :

ασκορπίζει τὸ φυσάτον [του] βρύγουν καὶ οἱ τὸν πέντε»

Ἰσως ἠδύναντό τις ν' ἀναγνώσῃ ἠετῶνται πάντες· ἀντὶ τοῦ ἀκαταλήπτου οἱ τὸν πέντε.

Τὸ θανατικὸν τῆς Ῥόδου (ἐκ στίχων 644) πρῶτον ἦδη διὰ τύπου ἐκδιδόμενον ἀντεγράφη ἐκ τοῦ αὐτοῦ Παρισίου χειρογράφου, τοῦ περιλαμβανόντος καὶ τὰ ἕτερα δύο ποιήματα τοῦ Γεωργιλᾶ. Περὶ τοῦ ποιητοῦ τούτου προτάσσει ὁ Κ. Βάγνερ λεπτομερῆ σημειώσεις ἐκθέτουσαν τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποῖους ἀντιτασσόμενος εἰς τὸν σοφὸν Ellissen, παραδέχεται τὰ συμπεράσματα τοῦ Κοραῆ (εἰς τὰ μνημονευθέντα προλεγόμενά του), ἀποδίδοντας εἰς τὸν Γεωργιλᾶν καὶ τὰ τρία ταῦτα στιχουργήματα. Τὸ θανατικὸν τῆς Ῥόδου εἶναι τὸ μόνον ὁμοιοκατάληκτον ποίημα τῆς συλλογῆς τοῦ Κ. Βάγνερ. Εἶναι δὲ τὸ τελευταῖον τῶν ἐν τῷ βιβλίῳ ἐπτὰ στιχουργημάτων. Τὰ εἰς τοῦτο ἀμφίβουλα χωρία εἶναι ὀλίγα· ἡ παρομοίωσις τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ μὲ τὰ τοῦ τζουκαλᾶ (στ. 244—254) διεκρινεῖται διὰ τῆς παραθέσεως τῆς δημόδου παροιμίας : «Ὅπου θέλει ὁ τζουκαλᾶς κολλᾷ τ' αὐτὰ τοῦ τζουκαλιῶ» (ἴδε Βενιζέλου παροιμίας, σελ 175 § 31 τῆς δευτέρως ἐκδόσεως.)

Ἄν ἴσως καὶ ὁ τζουκαλᾶς ἔχῃ μεγάλην ἄδεια, καὶ κάμνῃ ἀγγεῖα εὐμορφα, χωρὶς μὲ τὰ σημάδια, καὶ νὰ κολλήσῃ καὶ τ' αὐτὰ : ἀ (οὐχί τὸ π τ ε ἰ δ ν) ἔπου δ' ἄν [τοῦ ἀρέση, Κάμνῃ καὶ πάλιν ἄσχημα παραστραβοφτιασμένα (οὐχί πια- [σμένα) Γ' αὐτὰ (οὐχί τὰ πια) τὸ στόμα ἔς τὸ κορμί νὰ ν' στραβοκολλῇ [λημένα κτλ.

Ἐν σημειώσει εὐθύς ἀπ' ἀρχῆς τοῦ βιβλίου, ὁ εὐταίειδος Γερμανὸς, «διαθεσάμενος τοὺς ἀναγνώστας του, Ἕλληνας ἢ καὶ ἄλλους ἐνδιαφερομένους εἰς τὰ τοιαῦτα, ὅτι ἀνέλαβε τὸ ἔργον ἀπὸ ἔρωτα πρὸς τὰς τοιαύτας μελέτας ὠθούμενος, οὐχὶ δ' ἐπὶ σκοπῶν ν' ἀνταμφεθῆ αὐτὸς διὰ τε τὰ ἐξοδά του καὶ τὸν καταναλωθέντα χρόνον, ἢ νὰ ὠφελήσῃ κατὰ τι τὴν ἐταιρίαν, τὴν γενναίως ἀναλαβοῦσαν τὴν δημοσίευσιν τῆς συλλογῆς.» Καὶ τῷ ὄντι, ἀπαιτεῖται μέγας βαθμὸς ἔρωτος ἐπιστημονικοῦ, διὰ νὰ δοθῇ ξένος λόγιος εἰς τοιαύτας μελέτας. Περικτὸς τῶν δυσκολιῶν τὰς ὁποίας παρέχει ἡ ἀντιγραφὴ αὐτῆ τῶν ἀνορθογράφων καὶ κκῶς γεγραμμένων κειμένων, τὸ διεσθαρμένον λεκτικόν, ἡ μισοθάρβητος φράσις, ἡ ἄνισος σύνταξις, αἱ στρεβλωμένοι ἰδέαι τῶν χειρογράφων τούτων δὲν ὑποκρύπτουσιν ἐννοίας, τῶν ὁποίων ἡ ἀνακάλυψις νὰ ἐπιφυλάττῃ ἠθικὴν τιμὴν ἀ-

μοιῆν διὰ τὸν ὑπομονητικὸν ἐρευνητὴν. Ἄλλὰ τὰ ἔργα ταῦτα, καὶ τοὶ μὴ ἔχοντα ἀξίαν ποιητικὴν, εἶναι ὅμως λίαν ἐνδιαφέροντα ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἱστορικῆς φιλολογίας, καθόσον δι' αὐτῶν κυρίως δύναται τις νὰ ἰχνηλατήσῃ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ μὀρφωσιν τῆς νεο-ελληνικῆς διαλέκτου. Ταῦτα λέγει ὁ Κ. Βάγνερ εἰς τὰ ἄξια πολλοῦ λόγου προλεγόμενά του, ὅπου ἐπισταμένως πραγματεύεται περὶ τοῦ πολιτικοῦ στίχου καὶ τῶν μεσαιωνικῶν ποιημάτων. Τελευταῖα δὲ τὰ προλεγόμενα διὰ τῆς ὑποσχέσεως νὰ ἐκδώσῃ καὶ ἕτερα νεο-ελληνικὰ τοιαῦτα κείμενα, πρὸς δὲ καὶ γλωσσάριον, μετὰ σημειώσεων ἐξηγητικῶν ἐπὶ τῆς ὅλης συλλογῆς. Πᾶς Ἕλληνας ὅστις λάβῃ ἀνὰ χεῖρας τὴν πρώτην ἤδη δημοσιευμένην δόσιν τῆς συλλογῆς (ἐλπίζω δὲ πολλοὶ Ἕλληνας νὰ λάβωσιν αὐτὴν εἰς χεῖρας,) θὰ εὐχηθῇ βεβαίως ὑπὲρ τῆς ταχείας ἐκπληρώσεως τῆς ὑποσχέσεως ταύτης τοῦ λογίου ἐκδότου.

Ὁ Κ. Βάγνερ, καὶ τοὶ νεὸς τὴν ἡλικίαν, ἀπέκτησαν ἤδη φήμην δοκίμου φιλόλογου, διὰ τῶν ἐπιτυχῶν δειγμάτων τῆς τριβῆς αὐτοῦ περὶ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας καὶ Λατίνους συγγραφῆς. Ἐν παρέρῳ δὲ περὶ τὴν νεώτερον Ἑλληνικὴν γλωσσολογίαν ἀσχολούμενος, καὶ μηδέποτε ἐν Ἑλλάδι διατρίψας, εἶναι ἀξιοθαύμαστος διὰ τὴν φιλολογικὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν κριτικὴν ἀγγίνοιαν, τῶν ὁποίων ἐνδειξιν παρέχει ἡ πρώτη αὐτῆ συλλογὴ τοῦ νεο-ελληνικῶν μνημείων.

Δ. ΒΙΚΕΛΑΣ.

Δοκίμιον περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν συγγραμμάτων Μητροφάνου τοῦ Κριτοπούλου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, ὑπὸ Ἀνδρονίκου Κ. Δημητρακοπούλου ἀρχιμανδρίτου. Ἐν Λειψίᾳ 1870.

Περὶ Μητροφάνου τοῦ Κριτοπούλου ὀλίγα ἐγινώσκωμεν μέχρι τῆς σήμερον, καὶ ταῦτα ἀτελῆ ἐσθ' ὅτε δὲ καὶ ἡμαρτημένα. Ἡ ἄγνοια δὲ αὐτῆ ἦτο ἐπιζήμιος εἰς τε τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ τὴν καθόλου ἑθνικὴν ἡμῶν ἱστορίαν, διότι ὁ αἰδιδμος ἐκεῖνος οὐ μόνον σοφὸς θεολόγος ὡμολογήθη παρὰ τῶν τότε σοφωτάτων ἀνδρῶν τῆς Δύσεως, ἀλλὰ καὶ μεγαλοπρεπεστάτης ἔτυχε δεξιώσεως παρὰ τε αὐτῶν καὶ παρὰ τῶν ἡγεμόνων μάλιστα τῆς Ἀγγλίας καὶ Γερμανίας, ὁποίας οὐδ' ὁ ἐπ' ἐσχάτων ἐπισκεφθεὶς τὴν ἀλλοδαπὴν σεβασμιώτατος ἀρχιεπίσκοπος Σύρας ἐξιώθη. Ἐπινεύσει Ἰακώβου τοῦ Α' τῆς Μεγάλης Βρετανίας πέντε ἔτη ἐμαθῆτευσεν εἰς τὰ ἐν Ὄξωνίᾳ διδασκῆρια δασπάνῃ ἡγεμονικῇ· ἀλλὰ καὶ βιβλία πολὺτιμα ἐδωρήσατο αὐτῷ ὁ βασιλεὺς καὶ συστατήριον ἐπιστολὴν φέρουσαν τὴν ὑπογραφὴν καὶ τὴν σφραγίδαν αὐτοῦ καὶ ἐρμηνεύουσαν τὴν ὑπὲρ τοῦ Ἕλληνο-κληρικῶ ἀγαθῆν δόξαν ἐπεδαψίλευσε· πλείστοι δὲ ἄλλοι τῶν ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ἑλβετίᾳ κρατούντων ἐ-

ξένισαν μετὰ φιλοπροσύνης ἰδιαζούσης τὸν ἄνδρα, καὶ δημοσίως ἀναλώμασι διέθρεψαν, καὶ βιβλία καὶ χρήματα ἐπεδράβευσαν.

Τὰς εἰδήσεις ταύτας καὶ ἄλλας σπουδαιοτέρας ἀφορώσας εἰς τὸν βίον τοῦ Μητροφάνου ἀπήνησεν ὁ φιλόπνοος καὶ φίλος τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος συγγραφεὺς ἐξ ἐπισήμων ἐγγράφων κειμένων ἐν βιβλιοθήκαις, καὶ ἐξ αὐτογράφων ἐπιστολῶν αὐτοῦ τούτου τοῦ Μητροφάνου.

Ἐἶχε δὲ ἀποσταλῆ ὁ ἐκ Μακεδονίας οὗτος ἱερομόναχος εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην παρὰ τοῦ κλεινοῦ πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, «ἵνα μάθῃ ἂν δύνανται αἱ ἐκκλησίαι τῶν ἀναμορφωτῶν ἐνωθῆναι τῇ ἑλληνικῇ ἐπὶ τρισὶν ὄροις.»

Περὶ τῶν νὰ εἰπωμεν ὅτι οἱ ὄροι οὗτοι κατ' οὐδὲν ἀντέθεινον εἰς τὰ δόγματα τῆς ἀνατολικῆς ὀρθόδοξου ἐκκλησίας. Ἐνδιατρίβωμεν μόνον ὁπωσοῦν εἰς τὸν τρίτον, καθὼ ἀποδεικνύοντα ὅτι καὶ πρὸ τριῶν περίπου ἐκατονταετηρίδων, μεταξὺ τῆς ἐπικρατούσης κατὰ τὴν ἀνατολὴν διανοητικῆς σκοτίας καὶ βαρβαρότητος, οὐκ ἐπέλειπον τῷ ἡμετέρῳ ἔθνει ἄνδρες νουεχεῖς, ἀνεξάρτητοι τὸ φρόνημα καὶ καθαροὶ προλήψεων. Ἴδου αὐτοί :

«Ἐκτέρας τῶν ἐκκλησιῶν ὀφείλει ἀνέχεσθαι τὰς τῆς ἐτέρας θρησκευτικὰς τελετάς, εἰ μὴ περιέχουσι τι ἐναντίον τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς οἰκοδομῆς τῆς ἐκκλησίας.»

Ἐὰν καλῶς ἐνοήσαμεν ὅσα ἐρρήθησαν καὶ ἐγράφησαν οὐ πρὸ πολλοῦ ἔν τε Κωνσταντινουπόλει καὶ Ἀγγλίᾳ, αὐτὸ τοῦτο δοξάζουσιν οἱ ἐπιθυμοῦντες τὴν ἔνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν· ὑποθέτομεν δὲ ὅτι ὁ ὄρος οὗτος θὰ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὰς ἐναντίον τοῦ Λουκάρεως συκοφαντίας.

Μετὰ ὀκταετῆ ἀποδημίαν ὁ Μητροφάνης ἐπανῆλθε τῷ 1629 ἔτος εἰς Κωνσταντινουπόλιν, καὶ ἐκαίθη μεταθᾶς οὐ μετὰ πολὺ εἰς Ἀλεξανδρείαν, ἐχειροτονήθη κοινῇ ψήφῳ κλήρου τε καὶ λαοῦ πατριάρχης.

Τὰ παρὰ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Ἀνδρονίκου δημοσιευθέντα ὀλίγα μὲν ἀλλ' ἐμφαντικὰ περὶ τοῦ βίου τοῦ Μητροφάνου, γεννωσι τὴν δικαίαν ἐπιθυμίαν νὰ ἴδωμεν ἐκδιδόμενα εἰς φῶς καὶ τὰ χειρόγραφα τούτου, ἅμα δὲ καὶ ὅσα ἐγράφησαν ὑπὸ τῶν κατὰ τὴν Δύσιν περὶ αὐτοῦ. Ἐπιτήδειος δὲ πρὸς τοῦτο ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἀνὰ χεῖρας ποιήματος, εἰ ποτὲ τις εὐπορος αἰσθανόμενος ἴσῃν πρὸς αὐτὸν φιλοτιμίαν συντελέσῃ εἰς τὴν ἐκδοσιν.

Ἐν κεφαλίδι τοῦ Δοκίμιου προτάσσεται καὶ εἰκὼν τοῦ Κριτοπούλου, ἧς τὸ πρωτότυπον εὐρέθη ἐν Γερμανίᾳ· εἶναι δὲ, ὡς φαίνεται, ἀπαράλλακτος πρὸς τὴν ἐν τῇ Μητροπόλει Κιρίου σωζομένην, περὶ ἧς ἐγράψαμεν τὸ 1863 τὰ ἐξῆς :

«Εν δὲ τῇ εἰθούσῃ τῆς ὑποδοχῆς κρέμονται ἐπὶ τοῦ ταίχου εἰκόνας δύο, παριστάσαι προτομὰς κάλλιστα ἐξωγραφημένας ἐπὶ ὀρειχάλκου, τῶν ὁποίων τὰ χρώματα διατηροῦνται ἐπίσης κάλλιστα. Καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ἐξεικονίζεται ἀνὴρ ἀσκεπὴς, φέρων γένειον, ἐγκόλπιον, πάπυρον, μανδύαν, περιλαίμιον ὀρθὸν ὡς ἐπὶ Λαδοβίκου ΙΔ', καὶ παράσημον ἐκ δεξιῶν προσόμιον λειριῶ. Ἐχει δὲ περὶ τὴν κεφαλὴν λατινικὴν ἐπιγραφὴν λέγουσαν τάδε:

«W. G. W. Jacobus ætatis suæ anno 46 nati-
vitatibus Christus 1637.»

Ἡ δὲ δευτέρᾳ παριστᾷ γενειοφόρον ἐπίσης ἀσκεπῆ, εὐλογοῦντα διὰ τῆς δεξιᾶς καὶ ἐν τῇ ἀριστερᾷ κρατοῦντα βιβλίον. Τὸ περιλαίμιον αὐτοῦ εἶναι λευκὸν καὶ οὐχὶ ἀνωρθωμένον ὡς τὸ τοῦ ἐτέρου· περὶ δὲ τὴν κεφαλὴν ἀναγινώσκονται ἑλληνιστί τε καὶ λατινιστί τὰ ἑξῆς:

«Με ἡς Κρητόπουλος

» ὁ ἐκ ας τῆς Μακεδονίας.

» 38.

» ωτηρίῳ 1637.»

Ἡ τὰ στοιχεῖα τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης εἰσὶ τὰ μὲν συντελεσθέντα, τὰ δὲ συγκεκολλημένα, ὡς τὰ πάλαι ἐν χρῆσει ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς βιβλίοις· αἱ δὲ ἐξαλειφθεῖσαι λέξεις ἀναπληροῦνται εὐκόλως διὰ τῆς λατινικῆς:

«Metrophanes Critopolus ex Beribæa Macedon-
næa ætatis suæ anno 38, natiuitatis Chrystus
1637.»

Ὀλίγον δὲ παρακάτω ἀναγινώσκεται καὶ ἡ ἑξῆς ῥῆσις, ἑλληνιστί μόνον γεγραμμένη:

«Μηδὲν κατὰ τῆς συνειδήσεως» (1).

Ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου δημοσιευθείσῃ εἰκόνι διαφέρει κατὰ τι ἢ λατινικὴ ἐπιγραφὴ, πλεονεκτεῖ δὲ καὶ κατὰ τινὰ ὡσαύτως λατινικὴν, ποιηθείσαν «φιλικῆς καὶ εὐνοίας ἕνεκα,» ὑπὸ Samuel Gloner, Argentinensis poeta laureat.

Ἐπειδὴ ὁ Μελέτιος δὲν καταλέγει, ἐκ παραδρομῆς βεβαίως, μεταξὺ τῶν πατριαρχουσάντων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τὸν ἡμέτερον Μητροφάνην, οἱ ἐν τῇ Μητροπόλει κληρικοὶ ἠγνούσαν τίνος ἦτο ἡ εἰκὼν· παρεκαλέσαμεν δὲ αὐτοὺς νὰ φυλάττωσιν αὐτὴν ἐπιμελῶς.

Περὶ τοῦ Μητροφάνους ἔγραψεν ὀλίγον καὶ ὁ ἀοίδιμος Οἰκονόμος ἐν τῷ Δ' τόμῳ τοῦ περὶ τῶν Ὀβρηνητευτῶν συγγράμματός αὐτοῦ (σελ. 170 καὶ 1066)· παραβαλλόμενα ὁμῶς πρὸς τὰ σήμερον δημοσιεύμενα ἐξελέγχονταί πως μὴ ἀκριβῆ.

(1) Ἴδε Παγδ. τόμ. ΙΔ', σελ. 307.

ΜΑΡΗ.

Δύο ὄλα ἔτη παρήλθον, ἀφ' ἧς ἀπέθανεν ὁ Βερρύς (1), ὁ πατριάρχης τῶν ἀπὸ δικαστηρίου ῥητόρων, τὸ κύχημα τοῦ δικανικοῦ τῶν Παρισίων κύκλου, καὶ σήμερον ἀναγγέλλομεν τὸν θάνατον τοῦ Μαρη, ἐταίρου τοῦ Βερρύ, ἴσου δ' ἐκείνῳ κατὰ τὴν ῥητορικὴν δεινότητα καὶ τέχνην, ὑστεροῦντος δὲ μόνον κατὰ τὸ κλέος· διότι, ὁμολογήσωμεν τὴν ἀλήθειαν, ὁ Βερρύς ἦν ἡ κορωνὴ τῶν τοῦ δικαίου ἀγορητῶν, ὁ πρῦτανος τῶν νομομαθῶν τῆς Γαλλίας. Ἐὰν ἐπέζη ὁ Βερρύς βεβαίως ἤθελεν ἐξυμνήσει τὰς ἀρετὰς καὶ τὴν δεινότητα τοῦ φίλου αὐτοῦ Μαρη, παραβάντων τὸν ῥητὸν ὅρον τὸν ἐγγραφέντα ἐν τῇ διαθήκῃ τούτου, τοῦ νὰ μὴ ὀμιλήσῃ οὐδεὶς ἐπὶ τὸν τάφον αὐτοῦ.

Πρὸ ὀλίγων μόλις μηνῶν ὁ δικηγορικὸς σύλλογος τῶν Παρισίων πανηγυρικῶς ἐώρταζε τὴν ἐνιαύσιον πεντηκονταετηρίδα τῆς εἰσόδου τοῦ δικηγόρου Μαρη εἰς τὸν δικαστικὸν κλάδον, καὶ ὁ ἑξῶχος αὐτοῦ ἀνὴρ, ὁ ὑπατος τῶν νομομαθῶν, ὁ συναδέλφος αὐτοῦ ὁ παρὰ πάντων ἀγαπώμενος καὶ τιμώμενος, εὐτυχῆς καὶ συγκεκριμένως μέχρι δακρύων ἐκ τῆς συμπαθητικῆς ταύτης ἐκδηλώσεως τῆς χαρᾶς καὶ τῆς μεγάλης τιμῆς, ἀνταπέδιδεν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας τὰς εὐχὰς, ἃς ἀπένειμον εἰς αὐτόν. Σήμερον δὲ ἡ φωνὴ τοῦ Μαρη, ἡ εὐγλωττος καὶ μελιρρύτος ἐκείνη φωνή, εἰσήγησε διὰ παντός· ἡ καρδία ἡ μᾶλλον εὐαίσθητος δι' ὅ,τι καλὸν καὶ ὠραῖον ἐν τῷ κόσμῳ αὐτῷ ἔπαυσε πάλλουςα διὰ παντός.

Ὁ Μαρη ἐγεννήθη εἰς Auxerre τὴν 15 Φεβρουαρίου 1797. Τὰ ἐγκύκλια αὐτοῦ διδάχθεις μαθήματα, ἦλθεν εἰς Παρίσιους ἵνα σπουδᾷ τὸ δίκαιον, καὶ ἐνεγράφη εἰς τὸ ἀνώτατον δικαστήριον τὸ 1819. Ἐπὶ τινὰ χρόνον σκεφθεὶς νὰ ἀφιερῶθῃ εἰς τὴν διδασχὴν τοῦ δικαίου, ἀπέσχε τῆς ιδέας αὐτῆς ἕνεκα τῶν πολιτικῶν του δοξασιῶν καὶ ἀφωσιώθη ὀριστικῶς εἰς τὸ δικηγορικὸν στάδιον.

Δίκαι περὶ τύπου ἀπένειμον εἰς αὐτὸν ἀξιοθαυμάστους ἐπιτυχίας καὶ ταχέϊαν φήμην. Τὸ ὕψος τῆς φράσεως, τὸ εὐγενὲς τοῦ λόγου καὶ τῶν κινήσεων, τὸ γενναῖον καὶ διορατικὸν βλέμμα, τὸ εὐγενὲς τοῦ προσώπου αὐτοῦ, ταῦτα πάντα ἤρμοζον θαυμασιῶς εἰς τοιαύτης φύσεως ὑποθέσεις. Αἱ ὑψηλαὶ θεωρίαι καὶ ἡ ἀποκάλυψις φιλοσοφικῶν ιδεῶν, αἵτινες εὐρίσκον παρ' αὐτῷ ἠχῶ εὐχερῶς, εὐχαρίστουσαν αὐτὸν καὶ ἀπαγγέλλων αὐτὰς ἠσθάνετο ἑαυτὸν ἀναπαύμενον. Τὸ 1832 ἠγόρευσεν ἐπὶ δικαστηρίου ὑπὲρ

(1) Ὁρα φυλλῶδ. Πανδῶρ. 447 σελ. 299.

τοῦ Κ. Καβὲ, τότε βουλευτοῦ, καταδιωκομένου διὰ τὴν συγγραφὴν αὐτοῦ περὶ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ Ἰουλίου, καὶ βραδύτερον ὑπὲρ τοῦ Πεπὲν, ἐνὸς τῶν συνεργῶν τοῦ Φιέσχη. Ἐν ἔτει 1830 ἐξελέχθη μέλος τοῦ συμβουλίου τοῦ δικηγορικοῦ συλλόγου, καὶ πρόεδρος αὐτοῦ ἐν ἔτει 1840.

Ἡ πέμπτη ἐκλογικὴ περιφέρεια τῶν Παρισίων ἐξελέξατο αὐτὸν μέλος τῆς βουλῆς τὸ 1842 καὶ 1846. Προσεκολλήθη δὲ εἰς τὴν ἄγαν φιλελεύθερον ἀριστερὰν πτέρυγα. Ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 24 Φεβρουαρίου 1848 ἐκηρύχθη κατὰ τῆς ἀντιβασιλείας τῆς δουκίσσης τῆς Ἀυρηλίας. Ἀναδειχθεὶς μέλος τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως, ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν δημοσίων ἔργων, βαρὺ φορτίον τῆ ἐποχῆ ἐκείνῃ, διότι ἐπ' αὐτὸν ἐβρίβθη ὁ κύβος τοῦ ὀργανίσει τὰ ἐθνικὰ ἐργοστάσια. Ἐξελέχθη ἕκτος, διὰ ψήφων 225, 276, ἐκ τῶν τριάκοντα καὶ τεσσάρων ἀντιπροσώπων τοῦ Σηκουάνα εἰς τὴν Συντακτικὴν Συνέλευσιν. Διαιτελῶν μέλος τῆς ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς μέχρι τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἰουνίου, διεδέξατο τὸν Κ. Σενάρ εἰς τὴν ἔδραν τοῦ προέδρου τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως. Τὴν 15 Ἰουλίου ὁ στρατηγὸς Καβαϊνιάνης ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς δικαιοσύνης, ἐν ᾗ παρέμεινε μέχρι τῆς ἐκλογῆς τοῦ προέδρου.

Ἐψηφοφόρησε κατὰ τοῦ εἰς τὰ πρόσω χωροῦντος φόρου καὶ κατὰ τῆς τροπολογίας τοῦ Γκρέβη. Κηρυχθεὶς ὑπὲρ τῆς Ἰταλικῆς ἐκστρατείας, ἀπεδοκίμασεν ἐξ ὀλοκλήρου τὴν κατάληψιν τῆς Ρώμης, καὶ ἡ πολιτικὴ τῶν Ἡλυσιῶν εὐρεν εἰς αὐτὸν κεκρηυγμένον ἀντίπαλον.

Ἀποτυχὼν εἰς τὰς ἐκλογὰς τῆς νομοθετικῆς Συνελεύσεως, ὁ Μαρη ἐπανῆλθεν εἰς τὸν δικηγορικὸν κύκλον, ἐν ᾧ εὐρεν αὐθις ἐξοχὸν καὶ μεγάλην θέσιν. Τότε ἐγένετο προσφιλὴς καὶ ἀφωσιωμένος διδάσκαλος πολλῶν τῶν νεαρῶν αὐτοῦ συναδέλφων, οὓς ἠθροίκε περὶ ἑαυτὸν ἄπαξ τῆς ἐβδομάδος καὶ ἤσκει περὶ τὴν ῥητορικὴν. Δεκαπέντε βραδύτερον ἔτη, τὸ ἔτος 1863, οἱ ἐκλογεῖς τοῦ τετάρτου τμήματος des Bouches du Rhône ἐπανέφερον αὐτὸν ἐπὶ τὴν πολιτικὴν σκηνὴν, ἀναδείξαντες μέλος τοῦ νομοθετικοῦ Σώματος.

Ἡ ὑγεία του, σφόδρα ἤδη εξασθενήσασα τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, δὲν τῷ ἐπέτρεψε νὰ λάβῃ μέρος ὅσον ἤθελε ἐνεργητικὸν εἰς τὰς συζητήσεις, ἃς ἡ ἀντιπολίτευσις συνῆψε κατὰ τῆς ἐξουσίας. Πολλάκις ὡσαύτως, κατὰ τοὺς τελευταίους αὐτοῦ χρόνους, δὲν ἔδυνατο νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τοὺς κόπους τῶν δικανικῶν ἀγορεύσεων· οὐχ ἦττον ὁ ζῆλος του δὲν εἶχε μαρανθῆ, οὐδὲ ἡ διάνοιά του εἶχεν ἐξασθενήσει, καὶ ὁ λόγος διατήρει εἰσέτι τὴν φλόγα αὐτοῦ, ἀλλὰ μόνον ἡ δύναμις ἐξέλιπεν.

Ἐξέπνευσε τὴν 27 Ἀπριλίου τοῦ ἐνεστώτος ἔτους, τὴν ἐπαύριον τῆς ἐπετείου ἡμέρας τοῦ θανάτου τῆς συζύγου του· ἐτελεύτησε δὲ γαλήνιος, τελευτὴν σώφρονος καὶ ἀγαθοῦ ἀνδρός. Ὅπως καθ' ὄλον αὐτοῦ τὸν βίον, οὕτω καὶ ἐν ταῖς τελευταίαις ἡμέραις ὑπῆρξε καλὸς κάγαθος, μειδιῶν, δσάκις αἱ ὀδόναι παρεῖχον αὐτῷ ἀναψυχὴν τινὰ, καὶ διαλεγόμενος μετὰ τῶν τριῶν αὐτοῦ υἱῶν καὶ τῆς θυγατρὸς του, τῆς Ἰλαρᾶς τοῦ γήρατος συντρόφου: τῶν προσφιλοῦν του φίλων, ὡς ἐκάλει αὐτοὺς. Ἐν τῇ ἀγωνίᾳ τοῦ θανάτου ἤκουσαν αὐτὸν προφέροντα τὴν λέξιν: «Περιμένω.»

Ἡ ἑορτὴ αὕτη, ἦν ἐσχάτως χάριν αὐτοῖς ἐπανηγυρίζεν ὁ δικηγορικὸς σύλλογος, ὑπῆρξεν ἡ ἐσχάτη καὶ ἡδίστη αὐτοῦ χαρὰ, καὶ τὰ κατ' αὐτὴν πολλάκις βεβαίως ἀνεμνήσθη καθ' ἃς στιγμὰς ἡ ψυχὴ ὀμιλεῖ καθ' ἑαυτὴν καὶ ἐπιστρέφει εἰς τὸ παρελθὸν κατὰ τὴν προσέγγισιν τῆς ὑστάτης ἀποχωρήσεως.

Ὡς ἐν ἀρχῇ τῆς συντόμου ταύτης βιογραφίας εἴπομεν, ὁ Μαρη ἀποθνήσκων ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ μὴ ἐκφωνηθῇ ἐπιτάφιός λόγος· καὶ ἡ ἐπιθυμία του εὐλαβῶς ἐτηρήθη. Ἀλλὰ πλείστοι ὅσοι φίλοι συνώδευσαν τὸν νεκρὸν μέχρι τοῦ τάφου· ἅπας ὁ δικηγορικὸς σύλλογος παρῆν ἐν τῇ ἐκφορᾷ, καὶ πόθοι ἀντάξιοι τῶν εὐφραδεστέρων ὀμιλιῶν ἐνυπῆρχον ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ νεωτέρων του συναδέλφων, τῶν συναδέλφων οἵτινες πρὸ πολλῶν ἔτων εἶχον αὐξήσει μετ' αὐτοῦ τὴν λαμπρὰν ζῶν τοῦ δικαστηρίου, καὶ ἐκείνων οἱ ὅποιοι πρὸ μικροῦ εἰσέτι ἐνεθάρρύνοντο προσωπικῶς εἰς τὰς ἀπαρχὰς τοῦ σταδίου αὐτῶν.

Ὁ Μαρη δὲν ὑπάρχει πλέον ἐν τῇ ζῳῇ ταύτῃ, ἀλλ' οἱ ἀγαπήσαντες αὐτὸν ζῶντα δὲν θέλουσι βεβαίως παύσει ἀγαπῶντες πιστῶς καὶ τὴν ἀνάμνησιν αὐτοῦ.

Περατώσαντες τὴν βραχεῖαν ταύτην περὶ Μαρη βιογραφίαν, κρίνομεν λίαν συντελεστικὸν νὰ προσθέσωμεν καὶ τινὰς ἄλλας εἰδήσεις περὶ τοῦ δικανικοῦ τούτου ῥήτορος, εἰδήσεις ἃς ἠρῶσθημεν ἐκ τίνος ἐσχάτως δημοσιευθέντος περὶ αὐτοῦ βιβλίου, καὶ ἐν αἷς διδασκόμεθα καὶ ἕτερον χαρακτῆρα σπουδαῖον τοῦ βίου αὐτοῦ.

Ὁ Μαρη ἠγάπα ἔμμανῶς τὸ Γαλλικὸν θέατρον, τὴν πρώτην δηλαδὴ δραματικὴν σκηνὴν τῆς Γαλλίας. «Πολλάκις,» λέγει σπουδαῖός τις κριτικὸς τῶν δραματικῶν ἔργων, «πολλάκις ἔτυχον ἐν τῷ θεάτρῳ καθήμενος πλησίον τοῦ Μαρη καὶ, κατὰ τὰ διαλείμματα, συνδιαλεγόμενος μετ' αὐτοῦ, ἐξετίμησα τὸ ὕψος τῶν κρίσεων, τὴν λεπτότητα τῶν παρατηρήσεων, τὴν ἀσφαλῆ περὶ τὸ καλὸν αἴσθησιν, μεθ' ἧς ἐγίνωσκε νὰ κρίνῃ τὰ ἔργα καὶ τοὺς ἔρμηνεῖς αὐτῶν. Τὰ ἔξοχα ποιήματα τοῦ Βίκτορος Οὐγ-

γώ, τοῦ Πονσάρ, τοῦ ἑλπίε, εὕρισκον εἰς αὐτὸν θαυμαστὴν ἐνθουσιάζοντα καὶ ἐμπαθῆ. Ἐπευφήμει τὰ ὠραία μέρη, τὰς ὠραίας κινήσεις τῶν ἠθοποιῶν, ὄχι διὰ τοῦ ἄκρου τῶν χειλέων, ἀλλὰ διὰ τῶν χειρῶν καὶ τῆς φωνῆς. Ἐγνώριζε πρὸς τούτους καὶ ἠγάπα τοὺς ἐξόχους κωμωδῶν τῆς Γαλλικῆς Κωμωδίας. Πρὸ πολλῶ ἐτῶν συνεβούλευεν αὐτοῦ εἰς τὰς ἐπιτροπὰς καὶ ὑπερήσπιζεν ἐπὶ δικαστηρίου. Μόλις πρὸ δύο μηνῶν ἐκέδησεν ὑπὲρ αὐτῶν δίκην τινὰ ἐν τῷ Πρωτοδικεῖῳ.»

Περὶ τὸν λοιπὸν νὰ προσθέσωμεν ἤδη ὅτι καὶ τὰ μέλη τῆς Γαλλικῆς Κωμωδίας παρηκολούθησαν τὴν κηδείαν αὐτοῦ, περίλυπα καὶ κατηφῆ ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ μεγίστου συμβούλου καὶ ἄκρου θαυμαστοῦ τῶν ἔργων αὐτῶν.

ΔΙΚ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΥΠΟ ΕΝΕΤΩΝ ΚΑΙ ΟΘΩΜΑΝΩΝ
ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ.

Εἶναι πασίγνωστον ὅτι αἱ τοῦ Αἰγαίου νῆσοι, αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν οὕτω καλουμένην Δουκίαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου, περιῆλθον εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου Σελίμη τοῦ Β' ἐν ἔτει 1556¹ καὶ ὅμως ἐκ τῶν ἐξῆς ἐπισήμων ἐγγράφων, ὧν τὰ δύο πρῶτα ἀπήντησα εἰς χειρόγραφόν τινα ἀνώνυμον περιγραφὴν τῆς νήσου Νάξου, τὸ δὲ τρίτον ὑπάρχει ἐν πρωτοτύπῳ παρὰ τῷ ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ κ. Ι. Γριμάδῃ, ἀποδεικνύεται τρανώτατα ὅτι αἱ νῆσοι αὗται ἐφορολογοῦντο συγχρόνως καὶ ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν μέχρι τῆς 11^{ης} ἐκκτονταετηρίδος, ὅτε οὗτοι ἀπώλεσαν καὶ τὴν Πελοπόννησον.

Ἐναφορὰ τῶν Ναξίων πρὸς τὸν Βέην
Φλαμπουριάρη.

Ἐκλαμπρώτατε καὶ ὑψιλότατε Ἀφέντη Ἀφέντη Πασιά μας καὶ πολυχρονημένε Φλαμπουριάρη Ἀπτήλ Κατήρ Πασιά.

»Ἐμεῖς ὅλοι οἱ ῥαγιάδες τῆς Ἀζίας οἱ ταπεινοὶ σου σκλάβοι κλιτῶς προσκυνοῦμεν καὶ φιλοῦμεν τὰ ποδάρια τῆς ὑψηλότητος σου. Ἐδεχτήκαμεν τὰ γράμματα τῆς ὑψηλότητος σου ἀπὸ τὰ χεῖρα τοῦ Διακοφραντζῆ τὰ ὅποια ὅλοι μικροὶ μεγάλοι τὰ ἐπροσκυνήσαμεν καθὼς ἦτον τὸ χρέος μας, καὶ μόνον ἐπρομυθεύσαμεν καὶ ἐδώκαμεν του πασᾶ σοντισφατζιόνε παραδίδοντας χίλια βεάλια εἰς τὰ χεῖρά του κατὰ ταῖς ὀρδινίαις τῆς ὑψηλότητος σου εἰς τοῦ ὁποίου τὸ σκέ-

πος ἔχομεν ὄλον μας τὸ θάρρος παρακαλῶντας τὸν Ἀφέντη τὸν Θεὸν νὰ κόβῃ ταῖς ἡμέραις μας νὰ σοῦ ταῖς δῶνῃ χρόνους καὶ τιμαῖς μεγάλας, καὶ ἂν ἴσως ὡς ἐδὰ δὲν ἐφανήκαμεν νὰ πληρώσωμεν τὸ χρέος μας, ἐλπίζομεν νὰ μᾶς λυπηθῇ ἡ ὑψηλότης σου ἐπειδὴ γνωρίζεις τὰ βάσνά μας καὶ τὴν σκληρίαν ὅπου δουλεύομεν διὰ τοῦτο μὲ πολλὴ θάρρος ἐρχόμεστεν οἱ φτωχοὶ θάρρετοί εἰς τὸ σκέπος τῆς φιλανθρωπίας σου νὰ μᾶς ἐλεήσῃς σὺν καὶ ἄλλαις φοραῖς τὸ ἐγνωρίσαμεν ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς ὑψηλότητος σου, νὰ πάρῃς ἐπάνω σου τὸ χρέος ὅπου θέλομεν τοῦ πολυχρονημένου μας Καπετὰν πασιὰ, καὶ νὰ στείλῃς ἡ ὑψηλότης σου, ἡ τὸν ὅμοιον Διακοφραντζῆ ἡ ὅποιον ἄλλον ὀρίζει μὲ τὴν μικρότερήν σου ὀρδινίαν καὶ εἴμεστεν ἔτοιμοι εἰς τὴν ὥραν ὅπου φθάσει νὰ τοῦ δώσωμεν ξώφλησιν εἰς τὸ λεγόμενον κανίσκι καὶ ὅτι ἄλλο ἀκόμη ἠμποροῦμεν ἀπὸ τὸ χρέος τῆς ὑψηλότητος σου. Ἐτούτην τὴν ἐλεημοσύνην ζητοῦμεν οἱ ταπεινοὶ σου σκλάβοι οἱ ῥαγιάδες τῆς Ἀζίας νὰ γνωρίσωμεν ἐτούτους τοὺς καιροὺς ἀπὸ τὴν ὑψηλότην σου νὰ δώσῃ τὸ κανίσκι τοῦ πολυχρονημένου Καπετὰν πασιὰ διὰ νὰ γνωρίσῃ πῶς εἴμεστεν πάντα ἀληθινοὶ ῥαγιάδες τῆς Βασιλείας, καὶ μὲ τέλος κλιτοὶ ὅλοι μικροὶ μεγάλοι προσκυνοῦμεν καὶ φιλοῦμεν τὰ ποδάρια τῆς ὑψηλότητος σου.

Ἐξία 1666.

Διαμαρτύρησις τῶν Συνδίκων τῆς
πόλεως Νάξου.

ἘΚαταλαχαινοντάς μας ἡ ὀρδινία καὶ τὰ προστάγματα τοῦ ὑψηλοτάτου Ἀφέντη Ἀφέντη Φραντζέσκου Μοροζίνη Καβαλιέρ Καπετὰν Γενεράλε μὲ τὰ ὅποια μᾶς προστάζει νὰ ἐτοιμάσωμεν τὸ κρασί ὅπου τὸ νησί μας εἶναι κρατημένον νὰ διδῇ τὸν κάθε χρόνον τῆς Γαληνωτάτης Αὐθεντίας διὰ νὰ μὴν εὕρη στὸν ἐρχομὸν τῆς ἡ ἀρμάδα δυσκολίας, καὶ μᾶς ἐπέση στὸ νησί μας περισσότερη ζημία καὶ ἐξόδος. Ἐγνωρίσαμεν διὰ τοῦτο ὄχι μόνον προεπούμενον, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖον κατὰ ταῖς ὀρδινίαις ὅπου ἀπὸ τοὺς πρώην Γενεράλιδες μᾶς ἐδόθησαν καὶ ἔχομεν, βραστοῦμεν καὶ φυλάγομεν εἰς παράδοσιν, μὲ ταῖς ὁποῖαις μᾶς παραγγεῖλουν, νὰ ἔχετε πάντα ἕνα μῆνα προτῆτερα τὸ κρασί ποῦ κάθε χρόνον νὰ διδῆτε σὰς ἐγγίξει, ἐτοιμασμένον, νὰ δώσωμεν τὴν εἰδήσιν ἐσὰς τῶν ἐπιτρόπων, ἱερέων καὶ πρωτογέρων εἰς τὰ χωρία, ἡγουν τοῦ Παπᾶ κὺρ Μανώλη Πολίτη, Παπᾶ Λιανοῦ Δέτζη, Παπᾶ Ἀποστόλη Κλουβάτου, Παπᾶ Ἰωάννη τοῦ Κραύγα, Παπᾶ Γεώργη Βασσάλου, Παπᾶ Δημήτρη Ἀναματερόπουλου, μισέρ Ἰωζέφη Κορονέλλου, Ἀντωνά Βάβουλα, Νικολοῦ Παπᾶ Μιχαλόπουλου, καὶ Δημήτρη τοῦ Κατσούλη, προτεστά-

ΚΑΠΕΤΑΝ ΜΙΧΑΛΑΚΗΣ

Ο ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ.

ροντάς σας νὰ τυχαῖν νὰ ἔχετε ὄχι μόνον ἔτοιμον ἐκεῖνο τὸ σωστὸν μερδικὸν ποῦ τὴν χρονίαν τούτην σὰς ἐγγίξει νὰ δώσετε, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ κουβαλήσετε πάρευθος ἐδὼ μέσα προβλέποντας εἰς ὅλα τὰ χρειάζομενα διὰ νὰ τὸ ἐνώσετε ὅλο στὴν χώραν καὶ νὰ τὸ σιμίζωμεν μὲ τὸ ἐδικόν μας διὰ νὰ ζετελεύσωμεν τὴν γνώμην τῆς ὑψηλότητος του, πράζοντες σωστά ὄλον ἐκεῖνο ὅπου ἡ ἄκρα του ὀρδινία μᾶς προστάζει καὶ νὰ μὴν ἦσται ἡ αἰτία νὰ πέσωμεν στὴν ὀργὴν τῆς ὁμοίας ὑψηλότητος μὴν ὄντας τὸ μερδικόν σας προετοιμασμένον. Ὄθεν διὰ νὰ μὴν σὰς ὀφελήσῃ εἰς κανένα καιρὸν οὐδεμία πρόφασις ἀνηξουρίας σὰς γίνεται τὴν σήμερον ἀπὸ λόγου μας τὸ παρὸν προτέστον νὰ τυχαῖν νὰ πράξετε ὡς ἀνωθεν ἐξεκαθαρίσθη, ἡγουν νὰ ἐτοιμάσετε τὸ κρασί σας καὶ νὰ τὸ κουβαλήσετε μόνον διὰ νὰ εὕρηθῃ ὅλο μαζωμένον στὸν ἐρχομὸν τῆς ὑψηλότητος του ὅπου τὸ γληγορότερον μέλλει σὲ τούτα τὰ μέρη νὰ ἦναι, φυλάσσοντας τὸ πρωτότυπον στὴν Καγγελλαρίαν μας εἰς διαυθέντευσιν μας καὶ ἐναντίον σὲ κάθε ἀντιλογία καὶ πρόφασις ἐδικὴν σας. Τόσον σὰς φανερόνομεν, γρυκόντας νὰ μὴν μετέχωμεν ἀπὸ πᾶσα ἄλλη ζημία καὶ ἐξοδὸ ποῦ ἀπὸ ἀμέλιαν καὶ σφάλμα δικόν σας σὲ τούτον τὸν λογαριασμὸν θέλει ζεπίσει τοῦ νησιοῦ μας, ἔτσι καὶ τὰ ἐξῆς. Ἐδόθη ταῖς 14 τοῦ Ἰουλίου 1668 κατὰ τὸ νέο ἐν τῇ Ναξίᾳ.

FRANCESCO BAROZZI, ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΚΑΕΡΟΣ,
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ.

Διαταγὴ τοῦ Ἐνετοῦ Ναυάρχου Μολίνου
ἀντιγραφείσα ἐκ τοῦ πρωτοτύπου
κατὰ γράμμα.

(Per Naxia per Bli. Vno due cento Registr.)

Ἐμεῖς Ἀλέξανδρος Μολίν Καπ. Γενεράλες.

Διὰ χρίαν ἐδικῆς μας προστάζομε τοὺς σιντίχους, καὶ προστοῦς τις Ἀζίας, ὅτι νὰ εἴχανε μας ὀρδινίασι κρασί ἀπο το νησί τους βρεθεῖς διακοσιες δια νὰ το εχομε ετιμο εἰς καθε μας αναζιτίσι, καὶ θελομε τους το μπονιφικαρι ἀπανου εἰς το χαρατζι οπου πλιρονουνε καὶ ἀλεος ας μιν καμουνε διοτι θελομε τους πεδεψι καθος θελι μας φανιστι.

Ἐδοθη 95 20 Αναπλι 9 Νοεβριου 1695 κατὰ το νο.

(T. S.) Alessandro Molin Cap. Gio.
GIUS. CAVALIPEO Cancell.

Ι. ΔΕ-ΚΙΓΑΛΛΑΣ.

Ἐκ τῶν δημοσιευθέντων ἐγγράφων εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 477—478 φυλλάδ. τῆς Παρδώρας ἐγένετο γνωστὸν, ὅτι ὁ Μιχαλάκης Στεφανόπουλος ἐν Οἰτύλῳ μετήρητο ἐμπόριον, εἶχεν ἀνταποκρίσεις μὲ τὸν κ. Τομένεγον Κοθόνην ἐν Ἰταλίᾳ κλ. ὅτι ἔχαιρεν ὑπόληψιν οὐ μόνον ἐν Οἰτύλῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀπάσῃ τῇ Μάνῃ, ἧς ἀντεποιεῖτο τὴν Ἡγεμονίαν κλ. νῦν δὲ λαβῶν καὶ ἄλλας περὶ αὐτοῦ πληροφορίας προδίδωμ εἰς τὴν σκιαγράφῃσιν τῆς αὐτοῦ βιογραφίας, εἰς τὴν σύνταξιν τῆς ὁποίας πηγὰς εἶχον τὰς ἐπιτοπίους περὶ αὐτοῦ παραδόσεις, ὑποστηριζόμενας καὶ παρὰ τῶν ἡδὴ συντηρουμένων οἰκοδομῶν, γενομένων δ' ὑπ' αὐτοῦ, καὶ παρὰ τινῶν ἐγγράφων τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ τινὰ τῶν ἐγγράφων τούτων δημοσιεύομεν παρακατιόντες πρὸς ἄρσιν πάσης ἀμφιβολίας καὶ δισταγμοῦ.

Ὁ Καπετὰν (4) Μιχαλάκης ὁ Στεφανόπουλος ἐγεννήθη ἐν Οἰτύλῳ κατὰ τὸ 1650 ἔτος, ἧτοι 26 ἔτη πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τῶν λοιπῶν Στεφανοπούλων εἰς Κορσικὴν ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ ἐλέγετο Νικόλαος Στεφανόπουλος. Ἀνετράφη δ' ἐν Οἰτύλῳ καὶ ἔμαθε τὰ λεγόμενα ἄλλοτε κοινὰ γράμματα εἰς τὸ Μοναστήριον τῶν Στεφανοπούλων, κείμενον εἰς κοιλάδα τοῦ Ταυγέτου ἀνωθεν Οἰτύλου (2). Συνίσταντο δὲ τὰ κοινὰ ταῦτα γράμματα λεγόμενα, εἰς τὴν ἐκμάθησιν ἀναγνώσεως, γραφῆς καὶ ἀριθμήσεως. Καὶ ἡ μὲν ἀνάγνωσις ἐμανθάνετο εἰς τὸν λεγόμενον προοιμακὸν ψαλμὸν τοῦ Δαβὶδ, ἐν χειρογράφοις παρὰ τῶν διδασκάλων συλλεβθικῶς γεγραμμένοις, εἰς τὴν ὀκτώηχον Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, εἰς τὸ Ψαλτήριον, τὸ ἱερολόγιον τῆς ἐκκλησίας καὶ τὸν λεγόμενον Ἀπόστολον, παρ' ᾧ φθάνων ὁ μαθητὴς ἐλογίζετο τέλειος πλέον ἢ μάλιστα γνωρίζων νὰ συμβοηθῇ τῷ ἱερεῖ ἱερουργοῦντι καὶ νὰ ψάλλῃ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους καὶ τὰ τροπάρια, ἔχαιρεν εὐνοίαν καὶ ἀγάπην παρὰ τε τοῖς γονεῦσιν αὐτοῦ, συγγενέσι, φίλοις καὶ πατριώταις ἢ δὲ γραφῇ κατὰ ὑπόδειγμα τῶν διδασκάλων ἐμανθάνετο πρῶτον μὲν εἰς τεμάχιόν τι τετραγώνον μεμβράνης, ἀρμόδιον

(1) Οἱ Λάκωνες συνήθως τοὺς ἀρχηγούς αὐτῶν ἐνομαζοῦσι Καπετάνιους ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ Capitano ἢ προσκολληθῆ δ' ἡ λέξις τῇ δημόδιαι γλώσσῃ ἐκ τῆς πολλῆς μετ' Ἰταλιωτῶν ἀναστροφῆς, εἰς ἀνάγκης γενομένης διὰ τὴν κατοχὴν τῶν παραλίων χωρῶν τῆς Ἑλλάδος, ὡς γνωστὸν, ὑπὸ τῶν Βενετῶν κλ.

(2) Περὶ τούτου ἴδε Πανδ. φυλλάδ. ἀριθ. 778, εἶχε δὲ καὶ ἡ Μονὴ αὕτη πολλοὺς καλογῆρους ἐκ διαφόρων χωρῶν τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ εἰς ἱαωνίνων τῆς ἐμῆς πατρίδος Ἠπειροῦ, Ἰωαννικίων τινα μοναχῶν, οὗ τινος τὸ ἔννομα εἶρον γεγραμμένον εἰς τὸ περιβόητον ἐκκλησιαστικῆς βίβλου.

εις συνήθη σβύσματα και παλιγγραφίας μαθητών, και ακολούθως εις χαρτία, οτε άντέγραφον τροπάριζ εκκλησιαστικά και ύμνους εν καλλιγραφία, ης οι κανόνες ησαν πολύ διάφοροι τών σήμερα εν χρήσει παρά τοις δημοτικοίς ήμων σχολείοις· η δε αριθμησις έμανθάνετο ώσαύτως πρώτον μόν εν Άραβικοίς αριθμοίς, όπως κοινώς λέγονται (1), μετά ταύτα δε και εν τοις ψηφίοις του αλφαβήτου (2). Εν γενει η εκπαίδευσις είχε χαρακτήρα εκκλησιαστικόν, ως και αύτη η άνωτέρα τών τότε χρόνων· συνέπεια του χαρακτήρος τούτου ην διάδοσις θρησκευτικού φανατισμού παρά τε τοις μαθηταίς και διδασκάλοις και εν γενει παρά τοις λαοίς της Ελλάδος, προσκεκολλημένοι διά τουτο εις τά πάτρια ζηλοτύπως, ώστε δέν έπετρέπετο έτεροδόξοις ή άλλοφύλοις αναμιγνύεσθαι εις τά πάτρια τών Ελλήνων είτε θρησκευτικά δόγματα, είτε πολιτικά ή κοινωνικά συστήματα αυτών και έθιμα· οσάκις δ' εγίνετο ανάμιξις ξένων, οι Γραικοί εξ ανάγκης εφαινοντο έξωτερικώς παραδεχόμενοι την έπέμβασιν, έσωτερικώς δε άπεχθάνοντο εις τόν ύπατον βαθμόν την πίεσιν της ξένης χειρός. Ίπό την επίρροήν τοιούτου συστήματος ιδεών και εκπαιδεύσεως ο Μιχαλάκης Στεφανόπουλος μορφωθείς έτρεφε μέγαν ζήλον διά τά πάτρια. Διό και δέν ήδυνήθη να μένη εν τη Κορσικη και αύτος μετά τών λοιπών έκεισε Στεφανοπούλων, όπου μετέβη ών νέος λίαν εύρωστος και ζωηρός υπό την οδηγίαν του Ιωάννου Στεφανοπούλου ή Κουτσήκαλη έπονομαζομένου πάππου αυτού. Ο Μιχαλάκης έχων πνεύμα εύρύ και έπιθυμών στάδιον εύρύτερον δόξης εν τη Ανατολή και μάλιστα εν τη πατρίδι αυτού Μάνη, ης εγγλίχτο σφόδρα, έπεζήτει εύκαιρίαν και άφορμήν αναχωρήσεως εκ της Κορσικης

και η άφορμή αύτη δέν έβράδυνε να έπέλθη. Οι γάρ έναπολειφθέντες εν Οϊτύλω συγγενείς αυτού, πιεζόμενοι εκ της αντίθετου οικογενείας τών Ιατραίων, έγραψαν προσκαλούντες τόν Μιχαλάκην να εγκαταλείψη την Παόμιαν της Κορσικης και να έλθη όσον τάχος εις την πατρίδα, εν η παρεχώρουν τά πρώτιστα της οικογενείας αυτών και κατά συνέπειαν την διεύθυνσιν αυτής· διότι και σήμεραν άκόμη εν Μάνη ο πρωτεύων εν τη οικογενεία διευθύνει αυτήν· πάντα δε τά μέλη αυτής οφείλουσιν ύπακοήν παρακολουθούντες τῷ πρωτεύοντι εν οιαδήποτε περιστάσει, εκτός αν τύχη ών κυλιστάρακας, όπως λέγεται εν Μάνη, τότε ύπακοή αυτώ ούκ οφείλεται· η δ' άνάθεσις της διευθύνσεως παραχωρείται έτέρω, πάντοτε τῷ φρονιμωτέρω εκ τών μελών της οικογενείας· ούτω και εν Ηπειρώ γίνεται. Κυλιστάρακας δ' ονομάζουσιν εν Μάνη και σήμεραν άκόμη τούς άνω και κάτω κυλιόντας τά πράγματα προς ίδιον έαυτών συμφέρον και βλάβην τών φίλων αυτών, ών την πίστιν καταχρώμενοι εκμεταλλεύονται προς ίδια τέλη. Διό και εκ του κυλίειν ειρωνικώς κυλιστάραζ καλείται παρά Λάκωσιν ο τοιοϋτος.

Ο Μιχαλάκης Στεφανόπουλος λαβών την πρόσκλησιν τών έαυτου συγγενών, και έχων πάντοτε κατά νοϋν την αναχώρησιν εκ της Κορσικης, άμέσως άπεφάσισε και άνεχώρησεν εις την πατρίδα αυτού μετά χαράς μεγάλης, οϊαν αισθάνεται ο πρό χρόνων εκ της πατρίδος άποδημών, και οϊαν οι γραμματοδιδάσκαλοι τών χρόνων εκείνων εκτιθέασιν εν εν τοις εξής δυοι στίχοις·

»Ωσπερ ξένοι χαίρουσιν ιδεῖν πατρίδα»
 »Και οι θαλαττεύοντες ιδεῖν λιμένα.»
 (Έπειτα συνέχεια.)

ΠΕΡΙ ΠΑΝΔΩΡΑΣ.

Ελάδομεν εσχάτως εκ Κωνσταντινουπόλεως την εξής επιστολήν·

·Αξιότιμε Κύριε!

·Το αίτιον της παρούσης επιστολής μας είναι το εξής. Συνελθόντες επί το αυτό τινές εκ τών συνδρομητών σας, και συσκεφθέντες άπεφασίσασμεν έμοφώνως να σάς εκθέσωμεν τās άκολούθους παρατηρήσεις μας. Η σήμερον εκδιδόμενη Πανδώρα, εξέπεσε πολύ της πρό είκοσαετίας· η πρώτη εκδίδετο κατά δεκαπενθημερίαν ενφ σήμερον έμου εις εν. Η σήμερον είναι άνευ εικονογραφιών, ενφ η πρώτερον είχε μερικάς. Καθυστερήσις του φύλλου διότι το λαμβάνομεν δύο μήνας έπειτα από την εκδοσιν. Και ως προς την ύλην εξέπεσε της πρώτης το όποιον και το ούσιωδέστερον.

·Λυπηρόν τῷ όντι τοιούτον περιοδικόν το όποιον ήτον μοναδικόν εις το είδος του, και άπήλασε της συμπαθείας όλων τών

(2) Διότι πράγματι Άραβικοί δέν είναι· οι Άραβες, άλλα σημεία αριθμητικά. Έχουσιν εις χρήσιν άνάλογα τῷ έαυτων γραφή ως έστι πασίγνωστον. Οι Ινδοί, λέγεται παρά Μ. Πλανουδή, ότι εισιν οι έφευρεταί τών ψηφίων τούτων.

(1) Μή φανῆ, τουτο πολλοίς άπίστευτον· διότι έγω αύτες κατείχον εν τη πατρίδι μου Δροβιανῆ της Ηπειρου βιβλιοθήκη μου όλον κατάστιχον φορολογικόν εκ τών πάππων μου παππα Κώνστα και παππα Ζήσου δημογερόντων, γεγραμμένας έχον τās ποσότητας εκάστου φορολογουμένου εν ψηφίοις του αλφαβήτου και εις νομίσματα τών τότε χρόνων, εν οίς «Α σ π ρ α και Τ σ ι κ ι ν ι α» λεγόμενα ησαν εις χρήσιν, τουλάχιστον τοιαυτα δνόματα άπαντώσιν εις το κατάστιχον εκείνο, περ' φ η πρόσθεσις άκόμη και αφαιρέσις τών ποσοτήτων εγίνετο διά ψηφίων του αλφαβήτου. Πολλάκις παρετήρουν τά τοιαυτα μετά πλείστης όσης περιεργείας άμα και εύχαριστήσεως. Η χρήση τών ψηφίων του αλφαβήτου εν τη απεριόμηται ην κατά παράδοσιν διαδιδόμενη από γενεάς εις γενεάν μεταξύ τών Ελλήνων, και μάλιστα ως είπομεν εν τοις έμπροσθεν, εδιδάσκατο και παρά τών γραμματοδιδασκάλων μετά τών Άραβικών· και όμως οι σοφοί περιηγηται εκ τών Ευρωπαίων άρνούνται τοις Ελλήσι τών χρόνων εκείνων και άνάγκωσιν και γραφήν και αριθμησιν, και παραδόσεις προγονικάς και αύτην την γλώσσαν άκόμη την πραγματικήν, εκτός εάν εξαιρέσωμεν τινάς λίαν σπανίους, άναγνωρίζοντας ήμιν ταύτα.

έμογενών, να φθάση εις τοιαύτην κατάστασιν, και με λύπην μας βλέπομεν, ότι εάν εξακολουθῆ να προβαίη εύτω, θα παύσουν πολλοί τών συνδρομητών σας.

·Ταυτα, φίλε, εκρίναμεν καλόν να σάς γράψωμεν εν συντομίᾳ, εις ύμᾶς δε έναπόκειται να πράξεται όπως βούλεσθαι.

·Εβρόσθαι
 «τινές εκ τών συνδρομητών σας».

Αντι δε άπαντήσεως άναυτοπούμεν την πρό έτους δημοσιευθείσαν παρ' ήμων άγγελίαν·

·Αί δειναι περιστάσεις εις ας ύπέκυψεν επί τριετίαν η πατρις, εις πολλά μόν και άλλα συμφρόντα προσέβαλον, εις τόν περιοδικόν ήμῶς τύπον της Ελλάδος, τόν τε φιλολογικόν και τόν πολιτικόν, άπέδωσαν δλῆθρην, καθόσον μάλιστα εξωστρακίσθη από της γείτονος επικρατείας. Η ΠΑΝΔΩΡΑ ιδίως, ήτις τε δύο τρίτα τών συνδρομητών έχει εν Τουρκία, έπαυε πλέον τών άλλων, διότι πολλαχού και κατεσχέθησαν και εδημεύθησαν τά φυλλάδια αυτής. Εν γενει δε εις τοσαύτας περιέπεσε ζημία, ώστε παρ' όλίγον διεκόπητο η εκδοσις αυτής, αν η έλλειψις συγγράμματος δύο σχεδόν δεκάδας έτών άκμάσαντος και εις την εκδοσιν της ελληνίδος φυλής ού μικρόν συνδραμόντος δέν έθεωρείτο κοινόν άτύχημα. Αιό άπεφασίσθη η εξακολούθησις αυτής γενομένων προς ταυτο θυσιών μη άναλόγων προς τās ήμετέρας δυνάμεις, ληρθέντων δ' εν ταυτώ και τινων μέτρων οικονομικών, επιτηδείων να ελαττώσωσιν όπωςοσύν την δαπάνην. Αλλ' επειδή και ούτω ελαττωθείσαν δέν άντεστάθμιζον αύτην τά εισοδήματα, περιεπλάκημεν εις δυσχερείας, τās όποιας μόνον έπιμονή θεμελιουμένη επί της έλπίδος ευμενεστερου χρόνου κατώρθωσε να νικήση. Ο χρόνος ούτος φαίνεται εφθās σήμερον, διότι και η ειρήνη επανήλθε, και την πεποίθησιν ίσως άπεκτήσαμεν μετά μακράν και οδυνηράν δοκιμασίαν, ότι η ανάπτυξις τών ηθικών και υλικών πόρων και η διάδοσις του πολιτισμού, ήτις άνέκαθεν ύπηρξε κληρος και έντολή της Ελλάδος, θέλωσι φέροι ημᾶς βραδύτερον μόν ασφαλότερον ήμῶς εις τόν σκοπόν τόν όποιον μάτην έπειδιώσαμεν. Οτι δε της διαδόσεως ταύτης το δραστηκώτερον όργανον, ο ευδοκιμώτερος άπόστολος είναι ο τύπος, ούδεις ούδέποτε τών ευ φρονούντων ετόλμησε ν' άμφισβητήση. Φυνηχώς άκούομεν τινάς εκ τών επικολαίως κρινόντων περι τών πραγμάτων, διίσχυριζομένους ότι τά γράμματα καταστρέφουσι την Ελλάδα, και αξιούντας τόν περιορισμόν αυτών. Αλλ' οι ακρίτως τά τοιαυτα άποφαινόμενοι λησμονούσιν ότι εις ταυτα τά κακολογούμενα γράμματα οφείλει το έλευθερον τουτο ψυχίον της Ελλάδος την ιδίαν άνεξαρτησίαν, και ότι εις αυτά οφείλει και η Ανατολή, ότι σήμεραν έχει και ού τινος ού πρό πολλού έστειροίτο, οϊαν διδασκάλους διανοίγοντας τούς οφθαλμούς τών τέκνων αυτης, ιατρούς θεραπεύοντας τούς άσθενείς αυτης, νομομαθείς προστατεύοντας τά δικαιώματα και τά συμφρόντα αυτης, ιερείς ίκανούς να διδάξωσι τόν λόγον του Θεου, έμπόρους ειδίτας τῷ γράφειν και αριθμείν, γυναίκας μη έχούσας άνάγκην ξένης χειρός εν' άνταποκριθώσι μετά τών άπόντων ουζύγων, ενι λόγω κατοίκους έννοούντας την πατριον γλώσσαν, ήτις πολλαχού και είχαν εξαλειφθῆ κατακράτος. Εάν ύπάρχη καχεξία, ταυτης αίτια δέν είναι τά γράμματα, ως αίτιοι τών φόνων δέν είναι αι μάχαιραι, άλλ' έλλειψις άγωγῆς, πηγῆν έχουσα εξ εναντίας την άγνωτον τών γραμμάτων, την άμάθειαν.

·Το καθ' ήμᾶς, ταυτα φρονήσαντες άνέκαθεν μετά τών ποφωτίων ήμων προγόνων και τών σοφών της δυτικῆς Ευρώπης νομοθετών, τοιαυτα δε φρονούντες και σήμεραν οτε εις το αξίωμα εκαιώνω προσετέθη και η ήμετέρα πείρα, εξακολουθοϋμεν την εκδοσιν του άνα χείρας συγγράμματος. Αλλά καθως έχομεν έ-

νάγκην της συνδρομῆς συνεργατών, τόν αυτον τρίπον έχομεν άνάγκην και της συνδρομῆς εκαιώνω, οτινες και αυτοί πρέπει να φωτίζονται διά της άναγνώσεως, και εις άλλους να παρέχωσι φωτισμού εύκολίας. Εις αυτών λοιπόν το φιλόμοσον και φιλόπατρι άποτεινόμενοι χωροϋμεν μετά θάρρους ότι θέλωσι οπαύσει να στηρίξωσι τούς άγώνας ήμων, «κατανοούντες ότι ούχ η μιν μόνοις κοπιώμεν αλλά και πᾶσι τοις ζητοῦσι παιδείαν.»

Εκ της άγγελίας ταυτης εξάγεται ότι το συμπέρασμα της επιστολής «εάν εξακολουθῆ να προβαίη ούτω η Πανδώρα θα παύσουν πολλοί τών συνδρομητών της. . . και ότι εις την διεύθυνσιν αυτης άπόκειται να πράξη πᾶν ό,τι βούλεται,» ούδόλως είναι ορθόν· διότι η ελάττωσις τών κατὰ την Πανδώραν δέν προήλθεν εκ της προαιρέσεως η εξ άνάγκης της διευθύνσεως, άλλ' εξ αίτιών όλως άνεξαρτήτων άπ' αυτης, εις ών την δημιουργίαν συντελέσασιν δυστυχώς οι πλείους τών συνδρομητών. Και μόν ήλπισαμεν ότι μετά την ειρήνην ήθέλωμεν τύχει συντόνωτέρας άντιλήψεως, ματαία όμως η έλπίς· και αυται αι όλίγα συνδρομαι δέν εισεπράχθησαν ετι κατά το πλείστον, ει και παρήλθε το έτος. Η πληγή αυτη της καθυστερήσεως είναι τρομερά, και άπορούμεν τῶντι πῶς άντέχει έως της ώρας ταυτης ο περιοδικός τύπος μεταξύ τών Ελλήνων· αι άδιάκοποι και όμόφωνοι δεινολογίαι τών εκδοτών, άρκουσι να πείσωσι τούς ζηλωτάς της εθνικῆς προόδου, πόσον άδικούνται τά κυριώτατα όργανα της προόδου ταυτης, τουτέστι πόσον άδικείται η πατρις. Τι αν έχωμεν αξιώσεις προς τόν πολιτισμόν, ενφ την κυριώτατην τών αρετών αυτου, την ακρίβειαν, άποπτύομεν (1); Εάν οι επιστολεις έπιθυμώσιν αληθώς την βελτίωσιν συγγράμματος ού τινος όμολογούσι το κοινωφελές, ας συντελέσωσιν εις τουτο και αυτοί, και διά της προτροπῆς αυτών και άλλοι, ελάχιστα συνεισφέροντες εκ του περισσεύματος. Τέσσαρες χιλιάδες δραχμών άπαιτούνται διά την σύνταξιν, άνευ ουδεμιᾶς άμοιβῆς της διευθύνσεως, πέντε έτεραι διά χάρτην και τύπον, δύο δι' εικόνας, δύο διά ταχυδρομικά και τρεις διά τās λοιπās δαπάνας, και ταυτα πάντα φειδωμένως. Νομίζουσι λοιπόν δίκαιον να υποβάλλεται εις την θυσίαν ταυτην η διεύθυνσις μόνη;

Ευτυχώς η εκ Κωνσταντινουπόλεως επιστολή πε-

(1) Πρό τινων έτών διατρίβοντες εν Κωνσταντινουπόλει είδομεν εν τῷ καταστήμῳ του έπιμελουμένου τά της «Πανδώρας,» ότι είκοσιετώ δέν είχαν άποτίσει ετι την συνδρομήν αυτών, ει και είχαν παρέλθει δύο μήνες μετά το τέλος του έτους. Ηπορήσαμεν δε ού μετρίως διότι μεταξύ τών καθυστερούντων άνέγνωμεν δνόματα άνδρῶν εκ τών εύπορωτάτων. Ο Κ. Σ. Ανδρεάδης, ιδών τόν θαυμασμόν ήμων έστειλε παρευθός την άπόδειξιν προς τινά εξ αυτών ίνα ζητήση το αντίτιμον· άλλ' ο διανομέας επανελθών εκόμισε την άπάντησιν ταυτην του βαθυπλοΰτου· «Ε και ού τι μάς σκοτίζεις; καμπιάλε είναι κα' αυτή; έλα μίαν άλλην ώραν!» Είκοσῆν ίσως οράν τότε ήκουεν ο ταλαίπωρος διανομέας την άπόκρισιν ταυτην, και τουτο διά φράγκα είκοσι!

ριέχει καί τι χαροποιόν, ἄμα καὶ διαθρυπτικώτατον τῆς φιλοτιμίας τοῦ συγγράμματος. Οἱ γράψαντες αὐτὴν βεβαιοῦσιν ὅτι «ἀπῆλαυε τῆς συμπαιθείας ὄλων τῶν ὁμογενῶν.» Ἐξαιρέτος τῶντι ἡ τιμή! φαίνεται ὅμως ὅτι αἱ συμπάθειαι αὗται ὑπῆρξαν ἐπὶ εἰκοσαετιᾷ ὄλην ὑπὲρ τὸ δέον πλατωνικαί· διότι καὶ ἐπὶ τῆς ἀκμαιοτέρας ὥρας τῆς *Πανδώρας*, οἱ ἐν τῇ βασιλίδι παραδείγματος χάριν τῶν πόλεων, ἦτοι οἱ ἐν τῇ μεγάλῃ κατῴτῃ ἐστὶ τῶ ἑλληνισμοῦ ἐρασταὶ αὐτῆς, μόλις καὶ μετὰ βίας κατωρθώθησαν ἐκατὸν ἐξήκοντα!

Ἐγένετό ποτε λόγος ἐν Ἀθήναις μεταξὺ τῶν μεγάλων τῆς ἱερᾶς συνόδου, περὶ ἀφορισμοῦ παρῶν δέ τις ἡμέτερος φίλος, μοχθήσας καὶ μοχθῶν καὶ αὐτὸς ὑπὲρ τῆς πατριδος, «Σεβασμιώτατοι, εἶπε, μὴ καταρᾶσθε τοὺς ἀνθρώπους νὰ κληρονομήσωσι τὴν λέπραν τοῦ Γιεζῆ καὶ τὴν ἀγχόνην τοῦ Ἰούδα, μήτε νὰ στένωσιν ὡς ὁ Κάλν ἢ νὰ καταποθῶσιν ὡς ὁ Δαθάμ καὶ Ἀσειρόν ὑπὸ τῆς γῆς· μεταχειρίσθητε ἄλλην ἀράν, μίαν μὲν καὶ μόνην, ἀλλὰ δραστηκωάτην καὶ τρομεράν, τὴν ἐξῆς· «Γενέσθωσαν ἐκδόται ἑλληνικῶν βιβλίων!»

Μὴ ἀπατώμεθα τὰ σχολεῖα μόνα δὲν ἀρκοῦσιν εἰς τὴν διπλὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ ἀνθρώπου· ἄς πεισθῶμεν δὲ τέλος πάντων ὅτι, καθὼς τὸ σῶμα ἔχει ἀνάγκην ὕλικῆς τροφῆς ἵνα μὴ μαρυνθῇ, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς ἔχουσιν ἀνάγκην διανοητικοῦ καὶ ἠθικοῦ ἄρτου ἵνα ἐξημερωθῶσι· σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ ὁ ἄρτος οὗτος, ὅστις εἶναι ἡ ἀνάγκωσις, ἀπαιτεῖται καθημερινῶς, ὡς καθημερινῆ ἀπαιτεῖται καὶ ἡ τροφὴ ἐκείνη. Ὅστις φρονεῖ ὅτι ἄνευ τούτου τοῦ ἠθικοῦ καὶ διανοητικοῦ ἄρτου δυνατὸν νὰ μεγαλυθῶσι καὶ νὰ ὀρθοποδήσωσι τὰ ἔθνη, πλανᾶται πλάνην οἰκτρᾶν.

ΠΑΡΑΘΩΡΑ.

Ο ΠΥΡΓΟΣ ΤΗΣ ΒΑΒΥΛΩΝΟΣ. Πλησίον τῆς πόλεως Βαγδακίου, ἐν Βαβυλωνίᾳ, ἐν τῇ χώρᾳ τῇ μεταξὺ Εὐφράτου καὶ Τίγρεως ποταμῶν, σῶζονται ἐρείπια εὐμεγέθους κτιρίου, θεωρούμενα ὑπὸ τῶν ἐγγυρῶν ὡς λείψανα τοῦ ἐν τῇ Γραφῇ μνημονευομένου πύργου τῆς συγχύσεως τῶν γλωσσῶν, ὅθεν καὶ πύργος τῆς *Βαβυλώνας* ὑπ' αὐτῶν καλεῖται· ὑπὸ δὲ τῶν περιγητῶν ὑπὸ διαφόρους ὀνομασίας προσαγορεύονται, οἷον *Caruflate Nemeru, Kageuf, Agareuf, Tour de Nimrod, Babil.* κ.λ. Ἀποτελοῦσι δὲ σωρὸν ὀγκωδέστατον ὁμοιάζοντα μᾶλλον λόφῳ ἢ ὀμαλῷ κτιρίῳ. Τὸ ἐρείπιον τοῦτο ἔχει σχῆμα τετραγώνου πυραμίδος, ἧς ἐκάστη τῶν πλευρῶν ἀντιστοιχεῖ πρὸς ἕκαστον τῶν τεσσάρων τῆς ὑδρογείου

μερῶν. Σύγκεται δὲ ἐκ πλίνθων ἠλιουκίστων, ὧν ἕκαστος ἔχει ἐπιφάνειαν μὲν τετραγωνικοῦ ποδῶς, πάχος δὲ 3/4 δακτύλων. Συνκροῦνται δὲ ἀλλήλοις οὐχὶ διὰ τιτάνου, ὡς ἐν τοῖς πρὸ ἡμῶν κτιρίοις, ἀλλὰ διὰ πίσης καὶ χόδς, κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν ἐπιέθος ἐν ἐκείναις ταῖς χώραις, ἐνθα πλεονάζει ἡ ὕλη αὐτῆ.

Ἐνδὸν δὲ τοῦ κτιρίου, ἡ μᾶλλον τοῦ ὄγκου τούτου, οὐδὲν ἕτερον φαίνεται ἢ μικρά τινα κοιλώματα. Ἐκ δὲ τῆς ἐν ἧ καίται θέσεως καὶ τοῦ σχήματος αὐτοῦ πιθανὸν ὅτι εἰσὶν ἐρείπια τῆς ὑπὸ Στράβωνος μνημονευομένης πυραμίδος Βήλου, τῆς καὶ ὑπὸ Ἡροδότου ὡς ἐφεξῆς περιγραφομένης· «Διὸς Βήλου ἱερὸν χαλκόφυλον, καὶ ἐς ἐμὲ τοῦτο ἐτι ἐόν, δύο σταδίων πάντη, ἐὼν τετράγωνον· ἐν μέσῳ δὲ τοῦ ἱεροῦ πύργος στερεὸς οἰκοδόμηται, σταδίου καὶ τὸ μῆκος καὶ τὸ εὖρος, καὶ ἐπὶ τούτῳ τῷ πύργῳ ἄλλος πύργος ἐκτίθειτο, καὶ ἕτερος μάλα ἐπὶ τούτῳ, μέχρις οὗ ὀκτὼ πύργων· ἀνάβασις δὲ ἐς αὐτοὺς ἐξῴθεν κύκλῳ περὶ πάντας τοὺς πύργους ἔχουσα πεποιήται· μεσοῦντι δὲ κου τῆς ἀναβάσεως ἐστι καταγωγὴ τε καὶ θῶκοι ἀμπυστήριοι, ἐν τοῖσι κατίζοντες ἀμπαύονται οἱ ἀναβαίνοντες· ἐν δὲ τῷ τελευταίῳ πύργῳ νηὸς ἐπεστι μέγας» (Βιβλ. Α'. Κεφ. 181).

Ἐκαστος τῶν πύργων τούτων παρίστα κυβικὸν οἰκοδόμημα ἔχον περὶ αὐτὸ πάροδον κλιμακωτὴν 13 1/2 ποδῶν τὸ εὖρος. Ὁ δὲ ἑννατος καὶ ὕψιστος ὁ οὐδέποτε οἰκοδομηθεὶς, ἦθελεν ἔχει ἀποπερατούμενος 27 ποδῶν μῆκος, εὖρος καὶ ὕψος κατὰ πλευράν.

Ἐπὶ Στράβωνος οὐδὲν ἐσώζετο ἐκ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος κλίμακος καὶ τῶν λοιπῶν ὑπὸ Ἡροδότου ἀναφερομένων κοσμημάτων, τῶν καὶ ὑπὸ Ξέρξου κατὰ πλεῖστον καταστραφέντων.

Τὴν θαυμασίαν ταύτην οἰκοδομὴν ἐπεχείρησε πρῶτος, ὡς ἀναφέρει ἡ ἱστορία, ὁ Νεμρώδ, καὶ εἴτα ἐξηκολούθησεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Βῆλος, μέχρι τοῦ ὀγδέου πύργου τοῦ ἀνυψουμένου 216 πόδας ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, μὴ προφθάσας οἰκοδομήσαι τὸν ἑννατον καὶ ὕψιστον πύργον.

Ἀλέξανδρος δὲ ὁ Μακεδὼν ἰδὼν τὸ κτίριον καὶ θαυμάσας τὸ ἔργον ἐβουλήθη νὰ ἐπισκευάσῃ καὶ ἀποπερατώσῃ αὐτὸ, ἀλλ' ὡς προληφθεὶς ὑπὸ ἀώρου θανάτου δὲν ἐξεπλήρωσε τὴν πρόθεσιν αὐτοῦ.